

**UDHËZUES PËR INFORMIM
ETIK DHE PROFESIONAL
PËR TEMA NGA
GJYQËSORI**

Shoqata e Gazetarëve
të Maqedonisë

SHKUP
2023

Ky publikim është pjesë e projektit rajonal *“Përforcimi i lirisë së mediave në Maqedoninë e Veriut”* i financuar nga Mbretëria e Holandës ndërsa i implementuar nga Komiteti Holandez i Helsinkit dhe Free Press Unlimited në partneritet me Shoqatën e Gazetarëve të Maqedonisë. Qëndrimet dhe opinionet e shprehura në këtë botim janë tërësisht të autor/it(ëve). Të njëjtat nuk i përfaqësojnë domosdoshmërisht pikëpamjet dhe opinionet e Mbretërisë së Holandës, e as të organizatave të cilat e zbatojnë projektin ose partnerit të tyre lokal.

Shoqata e Gazetarëve
të Maqedonisë

NETHERLANDS
HELSINKI
COMMITTEE

BUILDING AND SECURING
JUSTICE ACROSS EUROPE

FREE
PRESS
UNLIMITED

Impresum

Titulli

Udhëzues për informim etik dhe profesional për tema nga gjyqësori

Autorë

Mr. Llazar Sandev

Dr. Marina Tuneva

Bashkëpunëtor

Adrian Kerimi

Redaktor

Dragan Sekullovski

Botues

Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë

Projekti

“Përforcimi i lirisë së mediave në Maqedoninë e Veriut”

Përkthimi në gjuhën shqipe

Leunora Kaliqi

Dizajni grafik

SHGM

Shkup, 2023

PËRMBAJTJA

PËR UDHËZUESIN	6
NGA PIKËPAMJA JONË – SI TË PËRMIRËSOHET INFORMIMI?	7
HYRJE DHE QËLLIMET E UDHËZUESIT PËR RAPORTIM PROFESIONAL TË MEDIAVE PËR GJYQËSORIN	11
PJESA 1 – VENDOSJA E GJYQËSORIT DHE TERMINOLOGJIA JURIDIKE	13
Hyrje në organizimin e gjykatave	14
Përkufizimi i termave në procedurën penale	20
Përkufizimi i termave në procedurën civile	25
Përkufizimi i termave në procedurën administrative	26
Procedura për miratimin e pranisë së gazetarëve në seancat publike	27
Shembuj për dallimet në përdorimin e terminologjisë juridike gjatë raportimit për seancat gjyqësore	29
PJESA 2 - UDHËZIMET DHE STANDARDET PËR INFORMIM PROFESIONAL NË FUSHËN E GJYQËSORIT	31
Saktësia, balancimi dhe gjithëpërfshirja në raportim	32
Përdorimi i fjalorit dhe terminologjisë së kuptueshme	34
Shmangia e sensacionalizmit në raportim	35
Prezumimi i pafajësisë	36
Mbrojtja e privatësisë	37
Mbrojtja e dëshmitarëve	40
Mbrojtja e privatësisë së të miturve	41
BIBLIOGRAFIA	43

PËR UDHËZUESIN

Dragan Sekullovski

Gazetarët luajnë rol kyç në formimin e opinionit publik ndërsa është e rëndësishme që ata të raportojnë në mënyrë të saktë dhe të paanshme për çështjet gjyqësore. Raportimi për gjyqësorin mund të jetë sfidues sepse kërkon kuptim të thellë të procedurave dhe proceseve ligjore. Mediat kanë përgjegjësi të raportojnë saktë dhe drejtë për proceset gjyqësore, pa ndikuar në rezultatin e rastit.

Prej këtu paraqitet nevoja për përgatitjen e Udhëzuesit praktik për raportim etik dhe profesional për gjyqësorin, e dedikuar për gazetarët dhe përfaqësuesit e gjyqësorit në Maqedoninë e Veriut, por edhe për të gjitha palët tjera të interesuara që shprehin dëshirë të mësojnë për qasjen profesionale gjatë raportimit në këtë tematikë.

Udhëzuesi ofron një sërë parimesh dhe shembujsh të praktikave të mira që gazetarët duhet ti ndjekin gjatë raportimit për gjyqësorin. Në të përfshihen shumë tema kyçe siç janë, qasja deri te informacionet, besueshmëria, mbrojtja e të dhënave personale, parimi i prezumimit të pafajësisë dhe të drejtat e të gjitha palëve të përfshira në procesin gjyqësor.

Gjithashtu, ky udhëzues i ofron përfaqësuesve gjyqësorë mënyrat se si ti komunikojnë me mediat informacionet në lidhje me procedurat gjyqësore, me qëllim të informimit në kohë dhe të saktë të publikut.

Shpresojmë se ky udhëzues praktik do të jetë në dobi të punëtorëve mediatik si dhe përfaqësuesve të gjyqësorit dhe i njëjti do të ndihmojë në kuptimin e përbashkët të principeve të raportimit etik dhe profesional, i cili do të garantojë që publiku të ketë qasje në informacione të sakta dhe të paanshme në lidhje me gjyqësorin.

NGA PIKËPAMJA JONË – SI TË PËRMIRËSOHET INFORMIMI?

Adrian Kerimi

Raportimi për proceset gjyqësore është një nga temat më të vështira që mund të mbulohet dhe ndiqet nga gazetarët. Jo për shkak të volumit të ngjarjes, por për shkak të përgjegjësisë se si një proces i ndjeshëm mund të përcillet në mënyrë transparente dhe të paanshme deri tek lexuesi (publiku).

Gjatë raportimit për një proces gjyqësor, gazetari medoemos duhet të ketë njohuri për proceset gjyqësore dhe natyrën e akteve penale ose civile duke përfshirë edhe fazat e gjykimit. Raportim mediatik për një proces gjyqësor nënkupton që gazetari duhet të jetë i njoftuar për shumë aspekte, që nga momenti se kur dhe në çfarë rrethanash ka ndodhur ngjarja, detaje rreth masave hetimore për të cilat publiku mund jetë i njoftuar si dhe rolin e Prokurorisë Publike në raste kur ka procedim penal.

Janë disa elemente thelbësore që një gazetar duhet të dijë përpara se të hyjë në sallën e gjyqit nga e cila duhet të raportojë, dhe atë:

- **Të ketë informacione** për palët dhe për kontekstin e përgjithshëm të rastit;
- **Të informohet** për procedurën e prokurorisë por edhe të gjykatës;
- **Të ketë njohuri** për procedurën civile gjegjësisht atë penale në përputhje me ligjet.

Është shumë e rëndësishme për gazetarin që të jetë i informuar për palët dhe kontestimin, për arsyen pse ndodhen aty, të ketë njohuri se kush është akuzuesi e kush i dyshuari dhe për çfarë, si dhe kush është viktimë, dëshmitari, cili është roli i ekspertëve të mundshëm, cili është roli i përfaqësuesve, kush e përfaqëson prokurorinë, mbrojtjen etj. Secila nga palët e kanë kuptimin dhe rolin e tyre gjatë procedurës por gazetari duhet të jetë në rrjedha me këtë sepse njohuritë do t'ia lehtësojnë jo vetëm ndjekjen por edhe raportimin për vetë procesin gjyqësor.

Procedurat e Prokurorisë Publike por edhe të Gjykatës janë të shumta, që nga procedura e hetimeve paraprake deri në ngritjen e aktakuzës por jo çdo fazë e procedurës është lajm. Në disa raste, aktivitetet ndoshta edhe duhet të mbrohen me qëllim që mos të ndërpritet procesi. Sigurisht që kjo varet edhe nga shkalla e interesit publik. Gazetari është i detyruar të informohet për: marrjen në pyetje të

të dyshuarve, dëgjimin e dëshmitarëve, provat e sekuestruara dhe masat e nevojshme mbrojtëse, varësisht nga vlerësimi i rrezikut. Duke ndjekur me kujdes këto veprime, gazetari do të jetë i informuar edhe për elementet e akuzës ndaj palëve.

Rregullat në gjykata mund të jenë të mërzitshme por ndjekja dhe respektimi i tyre mundëson që gjykimi të zhvillohet pandërprerë. Përpara se të hyjë në sallën e gjyqit dhe përpara se të pozicionohet në vendin e parashikuar për gazetarët dhe publikun, gazetari duhet të përgatitet që në emër të profesionit të mos abuzojë me asnjë ndjenjë emocionale të palëve dhe të mos e keqpërdor pozicionin e tij për të komprometuar seancën. Nuk lejohet asnjë përpjekje për të komunikuar me palët, për të reaguar me emocione apo për të nxitur të tjerët të reagojnë ose ndërmarrin veprime të cilat janë në kundërshtim me Rregulloren e Punës të Gjykatave.

Fillimi i një procesi gjyqësor mund të mos ketë interes të konsiderueshëm mediatik, por ashtu siç zhvillohet procesi apo për arsye të ndryshme shtyhet disa herë radhazi, kjo duhet ta alarmojë gazetarin që ti ndjekë zhvillimet më me kujdes dhe të jetë në hap me kohën.

Gjatë raportimit është e domosdoshme që gazetari të kuptojë nivelin e gjyqimit apo fazën e gjyqimit. Kjo është shumë e rëndësishme sepse gazetari në një situatë të tillë do të informohet për zhvillimet aktuale dhe zhvillimet që pasojnë. Në shumë kronika të mediave, që i referohen një procedure gjyqësore, vërehet një dinamikë e caktuar gjatë raportimit. Në të shumtën e rasteve raportohet për të akuzuarit, veprën e tyre dhe zhvillimet e fundit, por jo gjithmonë theksohen veprimet konkrete, më në detaje për ngjarjen penale, shkallën e përgjegjësisë (i dyshuari kryesor, i dyshuari i dytë...), pasojat për palën tjetër ose buxhetin e shtetit (kur bëhet fjalë për shpërdorim të pozitës/detyrës zyrtare), statusin e Prokurorisë (parashtresat dhe propozimet) dhe pasojat ligjore në lidhje me akuzën dhe Kodin Penal.

Në shumë raporte mund të vërehet informacion subjektiv apo citimi i neneve të Kodit Penal apo Ligjit për Procedurë Penale, por pa shpjeguar kuptimin dhe sanksionimin e tyre. Gazetari është i obliguar ta informojë publikun për përmbajtjen e nenit për keqpërdorimin e detyrës zyrtare, nenin për vrasje, nenin për dhunë dhe nenet tjera, sepse duke i cituar ato vetëm me numra ashtu siç transmetohen nga Prokuroria Publike apo Ministria e Punëve të Brendshme gjatë dorëzimit të kallëzimit penal, nuk do të ketë informacion mjaftueshëm të qartë për publikun.

Gazetari nuk është gjyqtar por e mban të drejtën dhe është i detyruar t'ia shpjegojë publikut se çfarë ka ndodhur konkretisht në ngjarjen e cila është objekt i gjyqimit,

kush është i dyshuari kryesor dhe cila është piramida e përgjegjesisë, cila është përbërja e palëve (mbrojtësit dhe avokatët në cilësinë e përfaqësuesve ligjorë) ndaj akuzës së parashtruar nga Prokuroria Publike.

Gazetari gjatë raportimit duhet të ketë parasysh shqetësimin e familjarëve dhe emocionet e tyre. Dhimbja (emocioni) duhet çdoherë të respektohet dhe nuk duhet të keqpërdoret asnjë gjendje emocionale e momentit vetëm për lajm apo raportim atraktiv.

Nuk ka alfabet penal por njohja e gjuhës penale dhe e terminologjisë në gjyqësor e lehtëson punën e gazetarit dhe të lexuesit. Ndonëse është shumë e vështirë të përshtatet terminologjia gjyqësore në gjuhën e kuptuar nga publiku, gazetari është i detyruar të përdorë gjuhën penale për të respektuar raportimin objektiv.

Përderisa nuk është i njohur me terminologjinë, rekomandimi i duhur profesional është konsultimi me juristët dhe avokatët e përfshirë në proces. Në këtë mënyrë do ti ndihmohet që gazetari në të ardhmen të jetë i gatshëm të merret me këtë lloj të terminologjisë por edhe të raportojë në gjuhë thelbësore adekuate.

Tjetër element i rëndësishëm është njohja e Kodit Penal. Për fat të keq, Kodi Penal dhe Ligji për Procedurë Penale në vendin tonë mund të shkarkohen vetëm në gjuhën maqedonase, gjë që e vështirëson në mënyrë shtesë punën e gazetarëve shqiptarë gjatë raportimit dhe përshkrimin të dispozitave të Kodit Penal dhe Ligjit për Procedurë Penale. Përkthimi dhe përshtatja e tyre në gjuhën shqipe në veçanti do t'i ndihmonte mediat në gjuhën shqipe dhe gazetarët shqiptarë në shfaqjen më të madhe të interesit për procedurat gjyqësore dhe të mos ndiqet puna e gjykatës në bazë etnike (varësisht nga vepra penale).

Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, si shoqatë e vetme në mbrojtje të gazetarëve në vend, kishte një rol konstruktiv për rritjen e transparencës përmes prisionit strategjik në gjykata dhe prokurori. Edhe pse suksesi është i pjesshëm, faji nuk qëndron tek SHGM por tek mentaliteti i cili duhet ndryshuar në gjykata dhe prokurori. Njashtu si gjyqtari edhe prokurori duhet të pranojnë se gazetari është pala që përfaqëson qytetarët dhe nuk duhet të injorohet apo pengohet gjatë kryerjes së detyrës.

Për të rritur transparencën në gjykata dhe prokurori, duke përfshirë këshillat e tyre (Këshilli Gjyqësor dhe Këshilli i Prokurorëve Publikë), SHGM dhe dy organet kolektive të lartpërmendura duhet të përgatisin së bashku dokumentin e rekomanduar për raportim objektiv dhe përgjegjësi transparente. Kjo do të thotë se dokumenti

do të përfshinte standardet etike të gazetarit, të cilat është i detyruar t'i respektojë gjatë raportimit, si dhe dispozitat etike për domosdoshmërinë e transparencës së gjyqtarëve dhe prokurorëve, gjegjësisht gjykatave dhe Prokurorisë Publike.

Nevojitet një nismë e përbashkët për përkthimin dhe harmonizimin nga gjuha maqedonase në atë shqipe të: Kodit Penal, Ligjit për Procedurë Penale, Ligjit për Prokurori Publike, Ligjit për Gjykata, Ligjit për Këshillin Gjyqësor, Ligjit për Këshillin e Prokurorëve Publik, Dekreti për Punë në Gjykata, aktet nënligjore etj.

Në këtë mënyrë do të ndikohet në edukimin e gazetarëve gjatë raportimit, rëndësinë e tyre për thelbin e punës, ndërsa me njohjen e ligjit dhe dispozitave ligjore, krahas rritjes së cilësisë së raportimit do të rritet drejtpërdrejt transparenca në gjyqësor dhe në prokurorinë publike.

Në rritjen e transparencës gjithashtu do të ndikonte organizimi i punëtorive të përbashkëta për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve për të folurit publik dhe komunikimin me gazetarët, nga gazetarët dhe SHGM, në mënyrë që të mos mbetet e gjitha në kurriz të zëdhënësve ose zyrës së marrëdhënieve me publikun.

HYRJE DHE QËLLIMET E UDHËZUESIT PËR RAPORTIM PROFESIONAL TË MEDIAVE PËR GJYQËSORIN

Raportimi i mediave për tema që kanë të bëjnë me gjyqësorin dhe proceset gjyqësore është pjesë kyçe e funksionimit të parimit të drejtësisë së hapur. Publiku ka të drejtë të dijë se si funksionojnë gjykatat derisa besimi i publikut në drejtësi, ndër të tjera, varet nga ajo se sa respektohet transparencja nga ana e sistemit të drejtësisë. Publiku në proceset gjyqësore është kusht i domosdoshëm për transparencën dhe llogaridhënien e gjyqësorit¹. Gjykatat janë vende publike, por shumë pak qytetarë kanë mundësinë të ndjekin seancat gjyqësore dhe nga dora e parë të jenë dëshmitarë të ndodhive. Vetëm përmes hapjes, transparencës dhe komunikimit të drejtpërdrejtë dhe të rregullt mes gjyqtarëve dhe gazetarëve do të rritet besimi i publikut tek gjyqësori². Pikërisht këtu del në pah rëndësia e profesionit të gazetarit. Mediat e afrojnë gjyqësorin me qytetarët, por janë edhe burimi kryesor i informimit dhe njohjes së publikut me çështjet që lidhen me gjyqësorin³.

Vetë mediat duhet të respektojnë disa rregulla dhe parime me të cilat do të shmangnin ndikimin e dëmshëm në proceset gjyqësore dhe rezultatet e tyre. Prandaj, raportimi i temave nga gjyqësori nënkupton njohje me rregulloren ligjore që i referohet gjyqësorit si dhe me parimet e standardet etike për informim profesional në këtë fushë.

Nga ana tjetër, gjyqtarët kanë nevojë që mediat ta vëzhgojnë drejtësinë në veprim dhe t'u mundësojnë qytetarëve të jenë të sigurt që ata po e përmbushin rolin e tyre në përputhje me Kushtetutën⁴. Në bazë të kësaj, mediat kanë nevojë për qasje të papenguar në gjykata. Mungesa e burimeve teknike dhe kapaciteteve hapësinore nuk duhet të përdoret si arsye për largimin e gazetarëve dhe mediave nga salla e gjyqit⁵. Nga ana tjetër, përgjigjet e pakta dhe të vonuara nga gjykatat kufizojnë mundësitë për informim serioz dhe objektiv. Një qasje e tillë len hapësirë për spekulime dhe supozime të cilat ndikojnë negativisht në informimin e publikut, por para së gjithash në punën profesionale të gazetarëve.

1 Dimovski S., Ilievski J., Dimitrievski Z. (2014) Publiku në procedurë penale - Udhëzues për gazetarët përmes procedurës penale. Misioni i OSBE-së në Shkup, <https://www.osce.org/files/f/documents/0/d/117927.pdf>

2 Pashoski, D. (2021) Studimi: Qëndrimet dhe perceptimet e gazetarëve për transparencën e gjyqësorit në Maqedoninë e Veriut, Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/analizi-i-publikaczi/>

3 Popçevski, K.Lj. (2017) Transparenca dhe hapja: modernizimi i sistemit gjyqësor në Republikën e Maqedonisë. Instituti për Politikë Evropiane - Shkup, Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, http://www.merc.org.mk/Files/Write/00001/Files/Network23/studies/Sudska-transparentnost_brief_Mreza23.PDF

4 Qendra për Kërkime dhe Analiza Ligjore (2019) Si të rritet transparencja dhe llogaridhënia në gjyqësor? - dokumenti i politikave publike, <https://bit.ly/3GP8xI9>

5 Ibid

Me qëllim të përmirësimit të transparencës në gjyqësor, në vendin tonë u formua Këshilli Gjyqësor Mediatik, i cili ndër të tjera ka për qëllim të merret me dezinformacionet gjatë raportimit për çështjet gjyqësore. Ky organ përpiqet të afirmojë transparencën gjyqësore, të rivendosë besimin në gjyqësor, të sigurojë qasje të pa-penguar të publikut në drejtësi dhe në këtë mënyrë të sigurojë mbrojtje juridike, paanshmëri dhe cilësi të drejtësisë për qytetarët⁶.

Bashkëpunimi korrekt dhe i vazhdueshëm mes gazetarëve dhe përfaqësuesve të sistemit të drejtësisë, me njohuri reciproke për nevojat profesionale të të dyja grupeve, do të mundësojë transmetimin e informacioneve të besueshme, të plota dhe në kohë tek qytetarët.

Prej këtu dalin edhe qëllimet themelore të këtij Udhëzuesi, respektivisht kontributi në punën profesionale të redaksive gjatë raportimit për temat nga fusha e sistemit të drejtësisë, duke përmirësuar kështu ndërgjegjësimin dhe njohjen e publikut me temat përkatëse për këtë fushë. Udhëzuesi përbëhet prej dy pjesëve ku e para përmban pasqyrë të sistemit gjyqësor dhe legjislacionit përkatës, përshkrimin e kompetencave të gjykatave në Republikën e Maqedonisë së Veriut, si dhe vështrim mbi të terminologjinë juridike. Pjesa e dytë përmban udhëzime dhe standarde për informimin profesional të mediave për tema të fushës së gjyqësorit, të cilat mbështeten në udhëzime dhe rekomandime nga kodet etike, dokumentet dhe publikimet në nivel vendor dhe ndërkombëtar.

⁶ Saiti, Xh., Koen, R. etj. (2020) Gjyqësori transparent: Doracak për gjyqtarë dhe gazetarë, Këshilli Gjyqësor-Mediatik pranë Shoqatës së gjyqtarëve të Republikës së Maqedonisë së Veriut, <https://bit.ly/3ir0Ecq>

PJESA 1

**VENDOSJA E GJYQËSORIT
DHE TERMINOLOGJIA
JURIDIKE**

Mr. Llazar Sandev

HYRJE NË ORGANIZIMIN E GJYKATAVE

Sistemi gjyqësor në Republikën e Maqedonisë së Veriut rregullohet me Ligjin për gjykata, me të cilin organizohen Gjkata Themelore dhe Gjkata e Apelit, Gjkata Administrative dhe Gjkata e Lartë Administrative si gjykata të veçanta dhe Gjkata Supreme e Republikës së Maqedonisë së Veriut si gjykatë më të lartë.

Në përgjithësi, gjykatat themelore ndahen në gjykata me juridiksion themelor dhe të zgjeruar sipas nenit 30 dhe 31 të Ligjit për Gjkata⁷.

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, kompetente për të vendosur në shkallë të parë **në bazë të veprave penale dhe kundërvajtjeve** janë gjykatat themelore me kompetenca themelore në fushat për të cilat janë themeluar, dhe kjo:

- **për veprat penale** për të cilat me ligj është përcaktuar si dënim kryesor, dënimi me burg deri në pesë vjet, nëse për vepra penale nuk është paraparë juridiksioni i një gjykate tjetër;
- **për veprat penale** për të cilat juridiksioni i gjykatës me kompetencë themelore është përcaktuar me ligj të veçantë,
- **për të gjitha llojet e veprave**, me përjashtim të veprave të cilat me ligj janë nën juridiksionin e një organi të administratës shtetërore, organizatës ose ndonjë organi tjetër që ushtron kompetencat publike, dhe
- **për ankesat** dhe parashtresat e procedurave për të cilat janë kompetente këto gjykata.

Gjykatat themelore me kompetencë të zgjeruar, përveç juridiksionit të përcaktuar në nenin 30 të këtij ligji në sferat për të cilat janë themeluar, janë kompetente të vendosin në bazë të **veprave penale**, dhe atë:

- **për ata që ligji parashikon masën dënim** me burg mbi pesë vjet si dhe vepra penale dhe kundërvajtje të kryera nga fëmijët,
- **të veprave në bazë të lëndëve** për ekstradim, transferim të personave të dënuar, njohjes dhe ekzekutimit të vendimeve të huaja gjyqësore,
- **në bazë të ankesave** dhe kundërshtimeve për procedurat për të cilat janë kompetente dhe
- **të vendosin** për procedurat e asistencës juridike ndërkombëtare të pëcaktuara me ligj

⁷ ("Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr. 58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/2010, 83/2018 dhe 198/2018 dhe "Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut" nr. 96/2019)

Në Gjykatën Themelore Penale të Shkupit është formuar një departament i specializuar gjyqësor për gjykimin e veprave nga sfera e krimit të organizuar dhe korrupsionit në tërë territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Departamenti i specializuar gjyqësor është kompetent të gjykojë për:

- **vepra penale të kryera nga një grup** i strukturuar prej tre ose më shumë personave, i cili ekziston për një periudhë të caktuar kohore dhe vepron me qëllim që të kryej një ose më shumë veprave penale për të cilat është përcaktuar dënim me burg për të paktën katër vjet, me qëllim që direkt ose indirekt të ketë përfitime financiare ose përfitime të tjera,
- **vepra penale të kryera nga një grup** i strukturuar ose organizatë kriminale në territorin e Republikës së Maqedonisë ose në shtete të tjera, apo kur vepra penale është përgatitur ose planifikuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut ose në shtet tjetër;
- **vepra penale të kryera nga ndonjë nëpunës policor**, person zyrtar i autorizuar nga policia për siguri dhe kundërzbulim, pjesëtarë të policisë financiare, persona ligjërish të autorizuar në procedurë për kundërvajtje nga Drejtoria e Doganave, të cilët punojnë për zbulimin e veprave penale dhe personat e autorizuar të Ministrisë së Mbrojtjes të cilët punojnë për zbulimin dhe hetimin e veprave penale ose të pjesëtarëve të policisë së burgjeve gjatë kryerjes së ndonjë akti zyrtar apo vepra penale të kryera jashtë shërbimit profesional me përdorimin e kërcënimit serioz, forcës ose mjeteve të forta, të cilat si pasojë përfundojnë me vdekje, lëndime të rënda trupore, lëndime trupore, privimin e kundërligjshëm të lirisë, tortura dhe trajtime tjera mizore, çnjerëzore ose poshtëruese dhe ndëshkimeve, nëse ligji parashikon ndjekje penale sipas detyrës zyrtare,
- **vepra penale për keqpërdorimin e pozitës** dhe autoritetit zyrtar nga neni 353 paragrafi 5, marrja e ryshfetit me vlerë të konsiderueshme nga neni 357 dhe ndërmjetësimi i kundërligjshëm nga neni 359 i Kodit Penal, të gjitha të kryera nga funksionarë të zgjedhur apo emëruar, person zyrtar ose përgjegjës në person juridik, dhe
- **vepra penale për prodhimin** dhe shitjen e paautorizuar të lëndëve narkotike, substancave psikotrope dhe prekursorëve nga neni 215 paragrafi 2, pastrimi i parave dhe produkteve të tjera për vepra penale me vlerë të konsiderueshme nga neni 273, kërcënimi terrorist i rendit kushtetues dhe sigurisë nga neni 313, dhënie e ryshfetit në vlera të mëdha nga neni 358, ndikimi i paligjshëm mbi dëshmitarët nga neni 368-a, shoqatë kriminale nga neni 394, organizata terroriste nga neni 394-a, terrorizmi nga neni 394-b, vepra penale të trafikimit të qenieve njerëzore nga neni 418-a, veprat penale të kontrabandës së migrantëve nga neni 418-b, trafikimit i të miturve nga neni 418-d dhe për vepra tjera kundër njerëzimit dhe të drejtës ndërkombëtare nga Kodi Penal, pavarësisht nga numri i autorëve të veprës.

Gjykatat themelore me kompetencë themelore janë kompetente për të gjykuar në shkallë të parë në bazë të **kontesteve qytetare**, dhe atë:

- për kontestet pronësore-juridike dhe marrëdhëniet e tjera civile-juridike të personave fizik dhe juridik, vlera e të cilave është deri në 50.000 euro në kundërvlerë të denarëve, nëse me ligj nuk është paraparë juridiksioni i gjykatës tjetër;
- për kontestet rreth konstatimit dhe kontestimit të atësisë, amësisë, vërtetimit të ekzistencës së martesës, prishjen e martesës dhe shkurorëzimit,
- për dhënien ligjore të mbajtjes (alimentacionit),
- për mbajtjen dhe edukimin e fëmijëve,
- për pengim të posedimit,
- për mbajtjen e përjetshme,
- për kompensimin e dëmit që nuk kalon 50.000 euro në kundërvlerë të denarëve,
- në procedurat për sigurim dhe zbatim
- për marrëdhëniet e punës,
- në kontestet e marrëdhënieve trashëgimore-juridike,
- në çështjet jo-kontestimore dhe verifikuese, dhe
- për çështje të tjera të përcaktuara me ligj.

Gjykatat themelore me kompetenca të zgjeruara, përveç juridiksioneve të lartë përmendura për fushat për të cilat janë themeluar, janë kompetente të vendosin për **punët civile dhe tregtare**, dhe atë:

- për kontestet pronësoro-juridike dhe marrëdhëniet tjera civilo-juridike të personave fizik dhe juridik, vlera e të cilave është mbi 50.000 euro në kundërvlerë në denarë, nëse me ligj nuk është paraparë juridiksioni i gjykatës tjetër;
- për kontestet tregtare, në të cilat të dyja palët janë persona juridik ose autoritete shtetërore, si dhe kontestet për të drejtat e autorit dhe të drejtat e tjera të lidhura me të si dhe të drejtat e pronësisë industriale,
- për procedurat e falimentimit dhe likuidimit,
- për kontestet për përcaktimin dhe sigurimin e ekzekutimit të detyruar, dhe
- për kontestet ndërmjet personave juridik vendas dhe subjekteve të huaja që rrjedhin nga marrëdhëniet e tyre të ndërsjella ekonomike, gjegjësisht tregtare.

Gjykatat e apelit janë kompetente:

1. të vendosin për ankesat kundër vendimeve të gjykatave themelore në zonën e tyre;
2. të vendosin për konflikt për kompetencë ndërmjet gjykatave të shkallës së parë në zonën e tyre, dhe
3. të kryejnë punë të tjera të përcaktuara me ligj.

Gjykata Supreme e Republikës së Maqedonisë së Veriut është kompetente:

1. të vendosë në shkallë të dytë kundër vendimeve të këshillave të saj kur është e përcaktuar me ligj;
2. të vendosë në shkallën e tretë dhe të fundit për ankesat kundër vendimeve të gjykatave të apelit;
3. të vendosë mjete të jashtëzakonshme juridike kundër vendimeve të formës së prerë të gjykatave dhe vendimeve të këshillave të saj kur kjo është e përcaktuar me ligj;
4. të vendosë për konfliktin e kompetencave ndërmjet gjykatave themelore nga zona e gjykatave të ndryshme të apelit, konfliktin e kompetencave ndërmjet gjykatave të apelit, konfliktin e kompetencave ndërmjet gjykatës administrative dhe një gjykate tjetër, konfliktin e kompetencave ndërmjet Gjykatës së Lartë Administrative dhe një gjykate tjetër dhe të vendosë për transferimin e kompetencave territoriale të këtyre gjykatave;
5. të vendosë me kërkesë të palëve dhe pjesëmarrësve tjerë në procedurë për shkeljen e së drejtës për gjykim në afat të arsyeshëm, në procedurë të përcaktuar me ligj para gjykatave të Republikës së Maqedonisë, në pajtim me rregullat dhe parimet e themeluara nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe Liritë Themelore dhe duke u nisur nga jurisprudenca e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, dhe
6. të kryejë punë të tjera të përcaktuara me ligj.

Në literaturë dhe në ligje do të hasim edhe termat gjykatë e shkallës së parë, term që përdoret për gjykatat fillore dhe gjykatë e shkallës së dytë, term që përdoret për gjykatat e apelit.

Prokuroria Publike është autoritet shtetëror unik dhe i pavarur, i cili ndjek penalisht autorët e krimeve dhe veprave të tjera penale të përcaktuara me ligj dhe kryen detyra të tjera të përcaktuara me ligj. Shpesh do të dëgjoni se Prokuroria Publike i ndjek veprat penale sipas detyrës zyrtare. Kjo pasi Prokuroria Publike është kompetente për ndjekjen veprave penale për të cilat Kodi Penal nuk parashikon të ndiqen në bazë të padive private nga persona fizikë dhe juridikë.

Prokuroria Publike, duke respektuar parimin e prezumimit të pafajësisë, të drejtën e jetës private dhe dinjitetit, të drejtën për informim dhe lirinë e mediave, të drejtën për gjykim të drejtë, të drejtën për mbrojtjen, integritetin, efikasitetin dhe konfidencialitetin e hetimeve, si dhe parimin e hapjes, informon publikun për rastet individuale mbi të cilat vepron dhe të cilat nxisin interes më të gjerë te publiku ose janë të rëndësishme për kryerjen e funksionit të tij.

Prokuroria Publike është e organizuar si Prokuroria Publike e Republikës së Maqedonisë së Veriut, prokuroritë më të larta publike, prokuroritë publike themelore dhe Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimin të Organizuar dhe Korrupsionit.

Në Republikën e Maqedonisë së Veriut është themeluar Prokuroria Themelore Publike për ndjekjen e krimin të organizuar dhe korrupsionit. Në Prokurorinë Themelore Publike për Ndjekjen e Krimin të Organizuar dhe Korrupsionit formohet një departament i specializuar për ndjekjen e veprave penale të kryera nga persona me kompetenca policore dhe pjesëtarë të policisë së burgjeve. Departamenti i specializuar ka zyrën e ekspertëve dhe hetuesit e prokurorëve publik nga qendra hetimore në përputhje me këtë ligj. Prokurorët publik dhe udhëheqësi i departamentit të specializuar caktohen nga prokurori publik i Prokurorisë Publike Themelore për Ndjekjen e Krimin të Organizuar dhe Korrupsionit, nga radhët e prokurorëve publikë të asaj prokurorie, me pëlqimin paraprak të Prokurorit Publik të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Shpesh në komunikim me publikun dhe në vetë procedurën penale përdoret shkurtesa PTHP dhe shtimi i qytetit përkatës (PTHP Shkup, PTHP Gostivar, PTHP Gjevgjeli etj.), që nuk është gabim të përdoret.

Këshilli i Prokurorëve Publikë është kompetent për:

- **ti dhënë mendim Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut** për propozimin, emërimin dhe shkarkimin e Prokurorit Publik të Republikës së Maqedonisë së Veriut,
- **zgjedh dhe shkarkon prokurorët publikë,**
- **cakton përfundimin e funksionit të Prokurorit Publik** dhe vendos në shkallë të dytë në procedurë për përcaktimin e përgjegjësisë disiplinore të prokurorëve publik.
- **vendos për konstatimin e kryerjes joprofesionale** dhe të pakujdesshme të detyrës së Prokurorit Publik,
- **monitoron punën e prokurorëve publikë** në bazë të vlerësimit të punës së tyre në pajtim me Ligjin për Prokurorinë Publike,

- vendos për shkarkimin e përkohshëm nga pozita e Prokurorit Publik,
- vepron sipas parashtrësve dhe ankesave të qytetarëve dhe personave juridikë për punën e prokurorëve publik,
- vendos në bazë të kërkesës së parashtruar për përgjegjësi disiplinore të anëtarit të Këshillit,
- merr vendim për anëtarin e Këshillit që të mund të kontrollojë drejtpërdrejt punën e prokurorëve publik.
- miraton Kodin e Etikës për prokurorët publikë me propozim të Shoqatës së Prokurorëve Publikë.
- me vendim cakton numrin e prokurorëve publikë në prokuroritë publike.
- deri në fund të muajit shkurt të këtij viti, me vendim përcakton numrin e pozitave të lira të prokurorëve publikë në prokuroritë themelore publike për dy vitet e ardhshme dhe vendimin të dorëzojë në Akademinë për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve;
- shqyrton dhe vlerëson raportet vjetore të prokurorive publike,
- miraton Rregulloren e punës,
- merr vendim për pezullimin e funksionit të Prokurorit Publik,
- lëshon dhe heq kartat e identifikimit zyrtar të prokurorëve publikë,
- udhëheq listën personale të prokurorëve publikë,
- paraqet raport për punën e tij,
- jep mendime për ligjet nga sfera e fushëveprimit të punës së Këshillit,
- jep mendime për programet e Akademisë për trajnimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë,
- publikon shpallje dhe zhvillon procedurë për zgjedhjen e Prokurorit Publik për udhëzime të përkohshme në prokurori tjetër publike dhe
- kryen punë tjera të përcaktuara me ligj.

Qëllimi i këtij fjalori është të përafrohen termat juridik të cilat përdoren në proceset penale, civile dhe administrative.

PËRKUFIZIMI I TERMAVE NË PROCEDURËN PENALE

Procedura penale është e përcaktuar me Ligjin për procedurë penale (në tekstin e mëtejshëm LPP). Qëllimi i këtij ligji është që të mundësojë zhvillimin e drejtë të procedurës penale, në mënyrë që të mos dënohet asnjë i pafajshëm dhe autori i veprës penale të dënohet me sanksion penal në kushtet e parashikuara në Kodin Penal dhe në bazë të procedurës së zhvilluar ligjore.

Në vijim do të shënojmë termat që përdoren më së shumti gjatë informimit të publikut:

- ▶ **Kërkesë për rishikim të jashtëzakonshëm të aktvendimit të plotë** - mjet i jashtëzakonshëm juridik i cili dorëzohet nga ana e personit të dënuar ligjërisht ose avokatit të tij, kur gjykohet me dënim me burgim të pakushtëzuar ose me burgim për të mitur prej së paku 1 viti. Ai i dorëzohet Gjykatës Supreme të Republikës së Maqedonisë së Veriut, e cila është gjykata kompetente e cila vendos në bazë të kësaj kërkesë.
- ▶ **Kërkesë për mbrojtjen e ligjshmërisë** - e njohur me emrin e shkurtuar **KML** - është mjet i jashtëzakonshëm juridik kundër vendimeve gjyqësore të formës së prerë, Prokurori Publik i Republikës së Maqedonisë së Veriut mund të parashtrojë kërkesë për mbrojtjen e ligjshmërisë nëse shkelet Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë, ligji ose marrëveshja ndërkombëtare e ratifikuar në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë. I dorëzohet Gjykatës Supreme të Republikës së Maqedonisë së Veriut.
- ▶ **Një ekspert ose këshilltar teknik** është personi që i posedon njohuritë e nevojshme profesionale dhe është i shënuar në regjistrin e personave të aftë pranë Ministrisë së Drejtësisë.
- ▶ **Garancia** - depozitimi i parave të gatshme, letrave me vlerë, gjërave me vlerë ose objekteve tjera në lëvizje me vlerë të lartë që mund të shndërrohen lehtë në para dhe të ruhen, ose me detyrim personal të një ose më shumë qytetarëve që në rastet e arratisjes, përsëritjes, përfundimit ose kryerjes së veprës me të cilën kërcënohet i padituri, ato do të mbulojnë shumën e përcaktuar të garancisë. Me përjashtime, garancia mund të konsistojë edhe në vendosjen e hipotekës për shumën e garancisë së pasurisë së paluajtshme të personit që jep garancinë, e cila mund të konvertohet lehtësisht në para. Garancia në para të gatshme depozitohet në llogari të veçantë gjyqësore.
- ▶ **Viktimë e veprës penale** është çdo person që ka pësuar dëm i cili përfshin lën-

dim fizik ose mendor, vuajtje emocionale, humbje materiale, lëndime tjera apo kërcënim për të drejtat dhe interesat e tij si pasojë e veprës së kryer penale.

- ▶ **Ankesa** - mjet i rregullt juridik që parashtrohet nga palët që kontestojnë ligjshmërinë dhe rregullsinë e aktvendimit të gjykatave themelore. Nëse vërtetohet aktgjykimi i gjykatës së shkallës së parë, Gjykata e Apelit merr vendim në formë të aktgjykimit. Nëse anulohet vendimi i shkallës së parë, Gjykata e Apelit sjell aktgjykim në formë të vendimit.
- ▶ **LPP** - Ligji për procedurë penale
- ▶ **Procedura hetimore** është procedurë të cilën e fillon Prokurori Publik me marrjen e aktvendimit për hetim ndaj personit të caktuar kur ekziston dyshimi i bazuar se ka kryer veprë penale për të cilën ndiqet sipas detyrës zyrtare apo në bazë të propozimit.
- ▶ **Kërkesa pasurore-juridike** është dëmi i kërkuar nga i dëmtuari në procedurë e cila ka ndodhur si pasojë e veprës së kryer.
- ▶ **Prokurori Publik** - punonjës në Prokurorinë themelore apo të lartë publike ose në Prokurorinë themelore publike për ndjekjen e krimit të organizuar dhe korrupsionit.
- ▶ **Publik në procedurë** - Në përgjithësi publiku është i lejuar në procedurë. Kjo do të thotë që gazetarët mund të marrin pjesë në gjykime dhe të raportojnë për ato. Publiku mund të përjashtohet në bazë të mendimit të gjykatës apo me kërkesë të palëve ose të dëmtuarit, nëse kjo është e nevojshme për mbajtjen e sekretit shtetëror, ushtarak, zyrtar ose sekretit të rëndësishëm afarist, ruajtjen e rendit publik, mbrojtjen e jetës private të të akuzuarit, dëshmitarit apo të dëmtuarit, mbrojtjen e sigurisë së dëshmitarit apo viktimës dhe/apo mbrojtjen e interesave të të miturit.
- ▶ **Arrest i shtëpiak** - heqja e lirisë me urdhër për të mos dalë nga shtëpia deri në një fazë të caktuar të procedurës ose përderisa ekzistojnë arsyet për të cilat është shqiptuar e njëjta.
- ▶ **KP** - Kodi Penal
- ▶ **Masat për të siguruar prezencën e të akuzuarit** - masat që mund të ndërmerren ndaj të akuzuarit për sigurimin e prezencës së tij dhe mbarëvajtjen e pro-

cedurës penale si thirrja, masat paraprake, garancia, kapja, privimi i lirisë, arresti afatshkurtër, arresti shtëpiak dhe paraburgimi.

- ▶ **Masa paraprake** - 1) ndalesa për dalje jashtë vendit gjegjësisht vendbanimit; 2) obligimi i të pandehurit që herë pas here të paraqitet te zyrtari i përcaktuar ose në organin shtetëror kompetent; 3) marrja e përkohshme e dokumentit të udhëtimit ose ndonjë dokumenti tjetër për kalimin e kufirit shtetëror, përkatësisht ndalesë për dhënien e tij; 4) marrja e përkohshme e patentës së shoferit, përkatësisht ndalimi i dhënies së saj; 5) ndalesë për vizitën e një vendi apo zone të caktuar; 6) ndalesë për afrimin apo krijimin gjegjësisht mbajtjen e kontakteve ose marrëdhënieve me persona të caktuar dhe 7) ndalesë për ndërmarrjen e aktiviteteve të caktuara të punës që kanë të bëjnë me veprën penale.
- ▶ **Aktakuza** - pas përfundimit të procedurës hetimore kur Prokurori Publik konstaton se ka prova të mjaftueshme nga të cilat mund të vendos aktgjykimin e përgatit aktakuzën dhe ia dorëzon gjykatës kompetente. Përdorimi i termit aktakuzë kur informon publikun nuk është i gabuar (për shembull, Prokurori Publik ka ngritur aktakuzë kundër personit...)
- ▶ **I dyshuari** është personi ndaj të cilit zhvillohet procedura paraprake.
- ▶ **Bazat e dyshimit** janë të dhëna të cilat në bazë në njohurive dhe përvojës kriminalistike mund të vlerësohen si provë e veprës së kryer penale.
- ▶ **Dyshimi i bazuar** është shkallë më e lartë e dyshimit bazuar në provat e marra që sjellin në përfundimin se personi i caktuar ka kryer krim.
- ▶ **I akuzuari** është personi ndaj të cilit është vërtetuar aktakuza, është dorëzuar propozim aktakuza, është dorëzuar propozim për aplikimin e masës së sigurisë, është dorëzuar padi private ose është dorëzuar propozim për lëshimin e urdhrit për dënim.
- ▶ **I dëmtuari** - Krahas viktimës ekziston edhe një person tjetër të cilit me vepër penale dhe i cili merr pjesë në procedurë penale duke iu bashkangjitur ndjekjes penale ose me qëllim të realizimit të kërkesës pasurore-juridike i është cenuar apo kërcënuar e drejta personale apo pronësore. Kur me vepër penale është shkaktuar dëm në pronën shtetërore ose në buxhetin e saj atëherë Avokatura shtetërore vepron si përfaqësuese e shtetit.
- ▶ **I dënuari** është personi që me aktgjykim të formës së prerë është përcaktuar se është penalisht përgjegjës për një krim të caktuar.

- ▷ **Bastisje** është kontrollë e hollësishme e një personi, mjete transporti, shtëpie, në kushtet e përcaktuara me ligj.
- ▷ **Paraburgimi** - privimi i lirisë deri në një fazë të caktuar të procedurës ose derisa ekzistojnë arsyet për të cilat është shqiptuar.
- ▷ **Masat e posaçme hetimore:** përgjimi dhe regjistrimi i komunikimeve telefonike dhe komunikimeve tjera elektronike në procedurë të përcaktuar me ligj të veçantë; 2) monitorimi dhe regjistrimi në shtëpi, hapësirë të mbyllur ose të rrethuar që i takon asaj shtëpie, hapësirë afariste të shënuar si private ose në automatjet dhe hyrje në ato hapësira me qëllim të krijimit të kushteve për monitorimin e komunikimeve; 3) monitorimi dhe regjistrimi sekret i personave dhe objekteve me mjete teknike jashtë shtëpisë ose hapësirës afariste të shënuar si private; 4) inspektimi dhe kontrolli i fshehtë i sistemit kompjuterik; 5) kërkimi dhe krahasimi automatik ose në mënyrë tjetër i të dhënave personale; 6) inspektimi i komunikimeve telefonike dhe komunikimeve tjera elektronike, 7) blerja e simuluar e artikujve; 8) dhënia dhe marrja e ryshfetit të simuluar; 9) dorëzimi dhe transportimi i kontrolluar i personave dhe sendeve si dhe prolongimi në kapjes ose konfiskimit të gjërave; 10) shfrytëzimi i personave me identitet të fshehur për regjistrimin, monitorimin dhe grumbullimin e informacioneve ose të dhënave për të depërtuar në grupe të organizuara kriminale; 11) hapja e një llogarie të simuluar bankare dhe 12) regjistrimi i simuluar i personave juridikë ose përdorimi i personave juridikë ekzistues për grumbullimin e të dhënave si dhe për të krijuar kushte për infiltrim.
- ▷ **Procedura paraprake** është procedurë në të cilën Prokurori Publik ndërmerr veprime të caktuara me qëllim të marrjes së provave materiale dhe verbale në bazë të të cilave do të vlerësojë nëse do të ngrit aktakuzë apo propozim aktakuzë në gjykatën kompetente.
- ▷ **Procedura para hetimore** është pjesë e procedurës dhe fazës së mëparshme në të cilën Prokurori Publik mbledh prova meqë ekziston bazë për dyshime nëse personi i caktuar ka kryer vepër penale.
- ▷ **Padia private** - mund të ngrihet nga cilido person fizik ose juridik për vepra penale për të cilat Kodi Penal parashikon se ndiqen me padi private.
- ▷ **Përfitimet nga veprat penale** - çdo pasuri ose të ardhura të përfituara drejtpërdrejt ose indirekt nga kryerja e veprës penale si dhe të përfitimet nga vepra penale e kryer jashtë vendit, me kusht që në kohën kur është kryer të konsidero-

het si vepër penale edhe sipas ligjeve të shtetit në të cilin është kryer si dhe sipas ligjeve të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

- ▶ **Aktgjykimi** - akti i gjykatës themelor me të cilin hidhet poshtë akuza ose lirohet nga akuza apo shpallet fajtor i akuzuari.
- ▶ **Plotfuqishmëria** - procedurë ligjërishit e plotfuqishme është kur palët i kanë shfrytëzuar të gjitha mjetet e rregullta juridike dhe aktgjykimi i gjykatës themelore është vërtetuar nga Gjykata e Apelit.
- ▶ **Përsëritja e procedurës** - mjet i jashtëzakonshëm juridik që palët mund ta përdorin pasi procedura të ketë përfunduar ligjërishit (shih nenin 446 të Ligjit për procedurë penale).
- ▶ **Paditësi privat** është personi që ka ngritur padi private me qëllim të ndjekjes së veprave penale, që ndiqen me padi private dhe janë të parashikuara në Kodin Penal.
- ▶ **Prezumimi i pafajësisë** - personi i akuzuar për një krim do të konsiderohet i pafajshëm derisa të vërtetohet fajësia e tij me aktgjykim të formës së prerë.
- ▶ **Inspektimi i personave, automjeteve, bagazheve dhe ambienteve** është autorizim i bazuar në këtë ligj dhe një ligji tjetër, i kufizuar nga kontrollet e jashtme të veshjeve dhe gjërave tjera si dhe bagazheve, me anë të shqisave të të parit, dëgjimit dhe nuhatjes, por jo të veprimeve me të cilat diçka që nuk është e dukshme, bëhet e dukshme gjatë hapjes, zbërthimit dhe të ngjashme.
- ▶ **Aktvendimi** - akt i gjykatave themelore me të cilin merren vendime për çështje të caktuara gjatë procedurës për caktimin e paraburgimit, masave të sigurisë dhe çështjeve tjera në pajtim me Ligjin për procedurë penale.
- ▶ **Seanca** - dita që caktoi gjykata për paraqitjen e palëve në gjykatë që të diskutonjë mbi akuzën.
- ▶ **Palët në procedurë:** janë paditësi dhe i akuzuari.
- ▶ **Gjyqtar i procedurës paraprake** është gjykatësi i cili në procedurën paraprake vendos për liritë dhe të drejtat e të akuzuarit në rast të paraparë me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë, me ligj dhe marrëveshje ndërkombëtare të ratifikuara në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë dhe çështje të tjera të përcaktuara me këtë ligj.

- ▶ **Dëshmitar** është personi i cili ka gjasa të jetë në gjendje të raportojë për veprën penale, autorin dhe rrethanat e tjera të rëndësishme.
- ▶ **Procedura e shkurtër** - për veprat penale që parashikohet gjobë apo masë burgimi deri në 5- pesë vjet. Procedura inicohet nga Prokurori Publik me ngritjen e aktakuzës ose nga paditësi privat me ngritjen e padisë private.
- ▶ **Paditësi** -Prokurori Publik dhe paditësi privat.
- ▶ **Këshilltarët teknikë** janë ekspertë nga regjistri i ekspertëve, të angazhuar nga palët kur kanë nevojë për ndihmën e ekspertëve nga një fushë e caktuar gjatë procedurës.

PËRKUFIZIMI I TERMAVE NË PROCEDURËN CIVILE

- ▶ **Ankesa** - mjet i rregullt juridik, të cilin palët e paraqesin kundër aktgjykimit të gjykatave themelore ose kundër vendimit të gjykatave themelore. Nëse aktgjykimi i gjykatës së shkallës së parë vërtetohet, Gjykata e Apelit merr vendim në formë të aktgjykimit. Nëse vendimi i shkallës së parë anulohet, Gjykata e Apelit merr vendim në formë të aktvendimi.
- ▶ **LPK** - Ligji për Procedurën Kontestimore.
- ▶ **Përgjigje ndaj padisë** - parashtresa me shkrim e dorëzuar nga i akuzuari në afatin e përcaktuar në përputhje me Ligjin për Procedurë Penale.
- ▶ **Aktgjykimi** - vendimi i gjykatës themelore me të cilin aprovohet ose refuzohet padia e të akuzuarit.
- ▶ **Përsëritja e procedurës** - mjet i jashtëzakonshëm juridik të cilin palët mund ta përdorin pasi të ketë përfunduar procedura ligjore dhe nëse janë plotësuar kushtet në Ligjin për procedurë penale.
- ▶ **Aktvendimi** - vendimi i gjykatës themelore e cila vendos për çështjet procedurale gjatë procedurës.
- ▶ **Revizioni** - mjet i jashtëzakonshëm juridik i cili mund të deklarohet në raste të jashtëzakonshme, gjegjësisht nëse pjesa e kontestuar e aktgjykimit tejkalon vlerën prej 1.000.000 denarëve dhe në rast të: 1) kontesteve për alimentacion; 2)

në kontestet lidhur me kompensimin për humbjen e alimentacionit për shkak të vdekjes së mbajtësit; 3) në kontestet e punës për shkak të ndërprerjes së marrëdhënieve të punës; 4) në kontestet për të drejtën e autorit, përveç kërkesave monetare mbi atë bazë; 5) në mosmarrëveshjet që kanë të bëjnë me mbrojtjen dhe përdorimin e shpikjeve dhe zhvillimeve teknike, mostrave, modeleve dhe markave tregtare dhe të drejtën për të përdorur një firmë apo emër si dhe në mosmarrëveshjet nga konkurrenca e pandershme dhe praktikat monopoliste me përjashtim të pretendimeve me para për këto arsye. dhe 6) në kontestet ku në procedurë ankimore, gjykata e shkallës së dytë e ka prishur aktgjykimin e shkallës së parë.

- ▶ **Seanca** - dita që gjykata e ka caktuar kur paditësi dhe i akuzuari me ftesë të gjykatës të vijnë për të diskutuar mbi akuzën e ngritur nga paditësi.
- ▶ **Palët në procedurë** - paditësi dhe i akuzuari.
- ▶ **Kontestet me vlerë të vogël** - janë konteste në të cilat padia ka të bëjë me kërkesën në të holla që nuk e kalon shumën prej 600.000 denarëve.
- ▶ **Padia** - akt fillestar me të cilën fillon një procedurë civile për mbrojtjen e të drejtave dhe detyrimeve.
- ▶ **Kërkesë paditëse ose petition** - kërkesë e cekur në padi me të cilën paditësi kërkon që gjykata atë ta miratojë dhe t' detyrojë të paditurin për veprime të caktuara.

PËRKUFIZIMI I TERMAVE NË PROCEDURËN ADMINISTRATIVE

- ▶ **Organi publik** përfaqëson ministritë, organet e administratës shtetërore, organizatat e themeluara me ligj, organet tjera shtetërore, personat juridikë dhe fizikë të cilëve me ligj u është besuar ushtrimi i pushteteve publike si dhe organet komunale në Qytetin e Shkupit dhe komunat tjera në qytetin e Shkupit;
- ▶ **Akti administrativ përfundimtar** është akti ndaj të cilit mund të fillohet konflikti në kontestin administrativ.
- ▶ **Akti i plotfuqishëm administrativ** - akti administrativ kundër të cilit nuk mund të bëhet ankesë, nuk mund të ngrihet kontest administrativ dhe me të cilin janë vendosur të drejtat, detyrimet apo interesat juridike të palës është akt i plotfuqishëm administrativ.

- ▷ **Çështje administrative** përfaqësojnë të gjitha aktet dhe veprimet me të cilat shprehen ose ekzekutohen kompetencat e organeve publike dhe me të cilat zgjidhen ose ndikohet në të drejtat, detyrimet apo interesat juridike të personave fizikë, juridikë ose palëve të tjera në procedurë, si dhe çdo çështje tjetër që me ligj të veçantë është përcaktuar si çështje administrative;
- ▷ **Veprimi administrativ** mbulon miratimin e akteve administrative, lidhjen e kontratave administrative, mbrojtjen e përdoruesve të shërbimeve publike dhe shërbimeve me interes të përgjithshëm, si dhe ndërmarrjen e veprimeve të tjera administrative në çështjet administrative në përputhje me ligjin;
- ▷ **Akti administrativ** është akt individual i një organi publik, i cili është miratuar në bazë ligjit i cili vendos për të drejtat, detyrimet dhe interesat juridike të palëve. Aktet administrative mund të emërtohen si zgjidhje, vendime, urdhra, licenca, leje, ndalesa, miratime apo të tjera;
- ▷ **Shërbime me interes të përgjithshëm** janë shërbime që u ofrohen qytetarëve nga persona juridikë në bazë të një autorizimi publik të lëshuar nga organi publik.
- ▷ **Akti administrativ** është akt individual me të cilin organi publik ka vendosur për të drejtat, detyrimet dhe interesat juridike të një personi fizik ose juridik, përkatësisht të një personi tjetër i cili mund të jetë palë në një çështje të caktuar administrative, si dhe akt individual i miratuar në procedurë për kundërvajtje. Aktet administrative mund të emërtohen si zgjidhje, vendim, urdhër, licencë, leje, ndalesë, miratim, njoftim ose akte të tjera të përcaktuara me ligj.
- ▷ **Kontesti administrativ** - mbrojtja gjyqësore e të drejtave dhe interesave juridike të personave fizikë dhe juridikë ndaj akteve administrative individuale dhe veprimeve të organeve publike në pajtim me Ligjin për Kontestet Administrative.

PROCEDURA PËR MIRATIMIN E PRANISË SË GAZETARËVE NË SEANCAT PUBLIKE

Në Rregulloren e punës së gjykatave⁸ janë paraparë procedura dhe të drejtat e gazetarëve për pjesëmarrje në seancat publike para gjykatave.

Gazetarët-raportues dhe qytetarët mund të marrin pjesë në seancat publike para gjykatave pa obligim për marrjen e miratimit paraprak nga gjykatat. Gjykata of-

ron kushte për praninë dhe punën e tyre. Regjistrimi vizual (video) dhe zanor (audio), raportimi dhe fotografimi në procedurën penale dhe prezantimi publik (riprodhimi) i filmimit bëhet me miratim të kryetarit të Gjykatës Supreme të Republikës së Maqedonisë së Veriut pas mendimit të marrë paraprakisht nga Kryetari i Këshillit, gjyqtarët, në mënyrë të parashikuar me ligj. Regjistrimi vizual (video) dhe zanor (audio), raportimi dhe fotografimi në procedurën civile dhe në procedurën e mosmarrëveshjeve administrative mund të bëhen me miratimin e kryetarit të gjykatës, me mendimin e marrë më parë të gjyqtarit që vepron për çështjen dhe me pëlqimin me shkrim të palëve. Jashtë gjykimit, regjistrimi dhe fotografimi mund të bëhet në objektin e gjykatës me miratimin e kryetarit të trupit gjykues të gjykatës përgjegjëse për objektin.

Kërkesa duhet të dorëzohet brenda pesë ditëve para seancës së caktuar. Një kërkesë e parakohshme nuk do të refuzohet nëse arsyet e vonësës janë të justifikuara.

Regjistrimi dhe fotografimi bëhet nën mbikëqyrjen e gjyqtarit, gjegjësisht kryetarit të Këshillit, në mënyrë që të sigurohet mbarëvajtja e procedurës, rregulli në sallën e gjyqit dhe respektimi i dinjitetit të gjykatës.

Me kërkesë të gjyqtarit, nëpunësit gjyqësor, pjesëtarit të policisë gjyqësore, gazetari i jep kontrollit kartën e identifikimit të gazetarit dhe tregon emrin e shtëpisë mediatike për të cilën raporton.

Shtëpia mediatike e cila ka paraqitur kërkesë për miratim për mbulimin mediatik të një seance gjykimi mund ti lejohet të sjellë një kamerë, një sistem audio dhe dy fotoaparate (më së shumti me dy objektiva), ku secilën nga teknikat e përmendura përdoren nga një person.

Kameramanët dhe fotoreporterët gjatë xhimit nuk duhet të bëjnë lëvizje ose të marrin pozicione që mund të shpërqendrojnë vëmendjen ose të prishin rendin në sallën e gjyqit.

Fotografimi, incizimi në gjykatë dhe ekspozimi publik mund të bëhet në bazë të miratimit paraprak me shkrim të kryetarit të trupit gjykues. Fotografimi dhe video incizimi në ndërtesën jashtë procesit gjyqësor miratohet nga kryetari i cili udhëheq me objektin në të cilin ndodhet hapësira e gjykatës.

Fotografimi gjatë gjykimit dhe publikimi i fotografive miratohen nga Kryetari i Këshillit ose gjyqtari. Me rastin e dhënies së lejes për fotografim dhe regjistrim, merret parasysh interesi i publikut, interesat e procedurës, privatësia dhe siguria e pjesëmarrësve në procedurë. Pas marrjes së lejes, fotografimi dhe incizimi në sallën e gjyqit bëhet nën drejtimin e Kryetarit të Këshillit dhe gjyqtarëve, në mënyrë që të sigurojë mbarëvajtjen e gjykimit dhe të mundësojë rend në sallën e gjyqit.

SHEMBUJ PËR DALLIMET NË PËRDORIMIN E TERMINOLOGJISË JURIDIKE GJATË RAPORTIMIT PËR SEANCAT GJYQËSORE

Shembulli 1

Sot në Gjykatën Themelore Shkup 1 (Gjykata Themelore Penale), personi NN është sjellë para gjyqtarit hetues (gjyqtar i procedurës paraprake), dhe me kërkesë të prokurorisë për caktimin e masës së paraburgimit. Avokati (i pandehuri ose avokati) i të akuzuarit ka theksuar para gjyqtarit hetues (gjyqtarit të procedurës paraprake) se klienti i tij nuk e ka kryer veprën për të cilën akuzohet.

Pas dëgjimit të palëve, gjyqtari hetues (gjyqtar i procedurës paraprake) i ka caktuar (i ka caktuar) masën e paraburgimit në kohëzgjatje prej 30 ditësh.

Shembulli 2

Gjykata e Apelit në Shkup solli aktgjykim (vendim) me të cilin e ka kthyer lëndën për rastin “XXX” në rishqyrtim dhe marrjen e vendimit. Katër të dënuarit (të akuzuarit) A.A. B.B., V.V. dhe G.G., në rastin konkret akuzohen se kanë kryer veprën penale, keqpërdorim të pozitës dhe autoritetit zyrtar, duke i shkaktuar dëm buxhetit të RMV-së në vlerë prej 12.123.456 denarëve. Avokatët (apo mbrojtësit) e të pandehurve e mirëpresin këtë vendim të Gjykatës së Apelit dhe besojnë se prokuroria nuk ka fare prova me të cilat mund të përcaktohet përgjegjësia e të dënuarve (të akuzuarve).

Shembulli 3

MPB-ja sot ka njoftuar se para 2 ditësh ka arrestuar (ndaluar) disa persona për të cilët kishin njohuri se kanë zhvilluar tregti (kontrabandë) me emigrantë, për çka kanë parashtruar aktakuzë (kallëzim penal) në PTHP. Ne kërkuam deklaratë nga prokuroria, por deri më tani nuk ka dhënë asnjë deklaratë për opinionin. Sipas burimeve tona jozyrtare, kallëzimi penal tashmë i është ndarë (shpërndarë) në punën e Prokurorit Publik i cili në ditët në vijim duhet të vendos nëse do të zbatohet (hapet) hetime ndaj personave të arrestuar.

Shembulli 4

Sot në gjykimin ndaj personit NN, avokati i tij ka paraqitur kërkesë për përjashtimin e gjyqtarit që udhëheq lëndën (nëse çështja është duke u gjykuar në Këshill duhet të shënohet “Kryetari i Këshillit”. Nëse një gjyqtar individual është duke gjykuar, është në rregull të thuhet “gjyqtari”). Si arsye për përjashtimin, avokati u shpreh se një nga dëshmitarët e propozuar nga prokuroria është mik

i ngushtë i gjyqtarit dhe për këtë ekzistojnë kushtet e parashikuara në Kodin Civil. Gjyqtari e ndërpreu (shtyu) gjykimin (seancën) e sotme për t'i shqiptuar vendim kryetarit të gjykatës lidhur me kërkesën për përjashtim.

Shembulli 5

Prokuroria sot ka marrë aktgjykim (aktvendim), me të cilin ka refuzuar kallëzimin penal të Avokaturës shtetërore ndaj personave A.A. dhe B.B. sepse nuk ekzistonin dyshime të arsyeshme se të dyshuarit i kanë shkaktuar dëm buxhetit në vlerë prej 1.000.000 denarëve. Avokatura shtetërore ka dhënë një deklaratë se menjëherë do të parashtojë ankesë në Prokurorinë Publike të Apelit (të Lartë) dhe besojnë se prokuroria (primare) gjatë hetimeve nuk i ka vlerësuar të gjitha provat për të cilat pretendon Avokatura e shtetit se personat A.A. dhe B.B. kanë kryer vepra kriminale.

PJESA 2

**UDHËZIMET DHE
STANDARDET PËR
INFORMIM PROFESIONAL
NË FUSHËN E GJYQËSORIT**

Dr. Marina Tuneva

SAKTËSIA, BALANCIMI DHE GJITHËPËRFSHIRJA NË RAPORTIM

Gazetarët që raportojnë nga fusha e gjyqësorit duhet të jenë të paanshëm dhe objektiv në trajtimin e temave dhe me qasje të balancuar ndaj informacionit. Është e drejtë dhe detyrim i gazetarëve që të hetojnë dhe informojnë duke kontrolluar me kujdes përmbajtjen e materialeve dhe informacioneve që hasin⁹.

Në udhëzimet redaktuese të BBC-së¹⁰ theksohet se informacioni për procedurat gjyqësore duhet të jetë i drejtë dhe i saktë. Mosbalancimi në informacion, ndër të tjera, lind nëse palët e interesuara në proceset gjyqësore janë të informuar në mënyrë jo të barabartë.

Kur raportojnë për hetime penale ose procese gjyqësore, gazetarët do të përdorin fjalor të saktë në mënyrë që të mos dëmtojnë personat e përfshirë në gjyq. Çështjet gjyqësore do të përshkruhen në bazë të asaj që ndodh në sallën e gjyqit, si dhe në bazë të dallimit të duhur midis provave të dëgjua gjatë gjykimit dhe çështjeve dhe temave shtesë të trajtuara në përmbajtjen gazetareske si kontekst, por që ishin nuk është thënë në gjykatë¹¹.

Kritikat dhe komentet për çështjet gjyqësore duhet të dallohen qartë nga raportimi për rrjedhën e procedurave gjyqësore. Gazetarët duhet të jenë të kujdesshëm ndaj deklaratave të ekspertëve, të cilat mund të ndikohen fuqishëm nga bindje të caktuara dhe ato nuk duhet të trajtohen si fakte “të gatshme”. Nevojitet të konsultohen disa bashkëbisedues për shkak të balancimit në raportim dhe krahasimin e qëndrimeve të ndryshme. Verifikimi i pamjaftueshëm i informacioneve dhe mbështetja në supozime dhe spekulime mbart rreziqe të mëdha dhe çon në krimin e storjeve jo të plota. Kjo rrezikon interesin publik.

Është e nevojshme të shmangen sa më shumë spekulimet dhe supozimet për rastet e raportuara. Në rastet e shkeljes së konsiderueshme të kësaj rregulle, mund të ndikohen negativisht perspektivat për një gjykim të drejtë. Pikërisht për shkak të rreziqeve të tilla, gazetarët duhet të kenë kujdes që të mos spekulojnë apo të gabojnë për faktet që lidhen me rastin¹².

9 Dëshmitari (2016) Analiza: Gjykatat dhe gazetarët – publiku jashtë dyerve të mbyllura, http://nvoinfocentar.org.mk/wp-content/uploads/2016/07/Sudovite_i_novinarite_final-1.pdf

10 BBC, Editorial Guidelines, Section 8: Reporting Crime and Anti-social Behavior - Guidelines, Court Reporting and Covering Trials, <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines/crime/guidelines/>

11 IPSO (2022) Guidance on Court Reporting, <https://www.ipso.co.uk/media/2168/ipso-court-reporting-guidance.pdf>

12 McDonald, P., Why is the Media at Court, Lawfully Explained, <https://lawfullyexplained.com.au/prepare-for-court/why-is-the-media-at-court/>, 28.12.202

Nëse ka dokumente publikisht të disponueshme në lidhje me një rast të caktuar, ato mund të përdoren gjithashtu gjatë raportimit. Për çdo vendim të rëndësishëm gjyqësor, mediat duhet të informojnë njësoj si për çdo konstatim tjetër domethënës nga një organ tjetër publik në lidhje me temën për të cilën tashmë kanë raportuar.

Gjatë gjykimit në rrjedhë, gazetari nuk duhet të përpiqet të ndikojë në vendimet e gjykatës ose të paraqesë një mendim të parakohshëm për fajësinë e subjektit të caktuar¹³.

Njoftimi i gjykatës duhet të jetë i balancuar. Gjatë gjithë kohës, gjatë fazave para-prake dhe seancave gjyqësore, gazetari/ja duhet të synojë të përfaqësojë në mënyrë të barabartë pikëpamjet e palëve (në çështjet penale kjo nënkupton pikëpamjet e prokurorisë dhe të mbrojtjes). Raportimi për një vepër penale duhet të pasohet nga një raport për përfundimin e çështjes, pavarësisht nëse kjo ndodh në formën e tërheqjes së akuzës, lirimit ose dënimit. Gjatë gjykimit, mediat nuk do të publikojnë vlerësime kategorike të dëshmisë apo pozitive dhe qëndrimeve të palëve në lidhje me rezultatin e caktuar të gjykimit. Jetike gjatë informimit është të shënohet me saktësi ajo që thuhet nga gjykatësi ose gjykatësja, avokatët dhe dëshmitarët.

Është e rëndësishme të merren parasysh se vërtetësia dhe saktësia në raportim nuk e përjashton vlerësimin gazetaresk të asaj që është një kënd i vlefshëm gazetaresk, gjegjësisht lajmi që duhet të publikohet në interes të publikut

Pyetjet që gazetarët mund t'i bëjnë vetes në lidhje me respektimin e parimit të saktësisë gjatë raportimit:

1. A jemi kujdesur që të raportojmë me saktësi për çdo element të rëndësishëm të rastit, duke përfshirë natyrën e pretendimeve apo akuzave, identitetin e të akuzuarit, etj.?

2. A kemi bërë një dallim të qartë mes argumenteve të dëgjua në gjykatë (p.sh. argumentet e të dyja palëve) nga konstatimet e gjyqtarit?

3. A e kemi verifikuar në mënyrë të pavarur informacionin në njoftimin për shtyp apo nga një burim tjetër nëse ishin të paqarta?

13 AIPCE, Finland: Guidelines for Journalists and an Annex, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/19_FI.php, 22.12.2022

PËRDORIMI I FJALORIT DHE TERMINOLOGJISË SË KUPTUESHME

Qytetarët duhet të kenë qasje në informacione të kuptueshme për mënyrën se si zhvillohen procedurat gjyqësore dhe procesin e vendimmarrjes gjyqësore, gjë që do t'u mundësojë atyre të kuptojnë nëse procedurat e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve janë të ligjshme dhe efikase.

Gjatë informimit në fushën e gjyqësorit, mediat duhet të përdorin fjalor specifik, të qartë dhe të kuptueshëm. Publikut në mënyrë të përshtatshme, të kuptueshme dhe të thjeshtë duhet ti paraqiten pasojat dhe rezultati i asaj që ka ndodhur.

Përpara raportimit për temat gjyqësore, siç u tha më sipër, është e nevojshme të kuptohet legjislacioni në fushën e gjyqësorit si dhe terminologjia përkatëse ligjore. Gazetarët duhet që vetë ti kuptojnë gjykatat dhe punën e tyre përpara se t'u shpjegojnë të tjerëve se çfarë bëjnë. Gjëja më e rëndësishme që duhet mësuar është se si funksionojnë gjykatat, pastaj cilat janë hapat bazë në një rast të caktuar dhe më pas raportimi është shumë më i lehtë¹⁴. Me këtë audiencës i mundësohet në mënyrë adekuate të kuptojë temat për të cilat është i informuar.

Ndërgjegjësimi për perceptimet dhe nivelin e të kuptuarit të publikut si dhe kontekstualizimi i duhur janë të rëndësishme për raportimin profesional dhe të pavarur në këtë fushë

Shpeshherë, kur në këtë fushë problematika nuk kuptohet mjaftueshëm rrjedh për shkak se informacionet, respektivisht njoftimet nga gjykatat janë tepër të gjëra dhe përcillen me fjalor profesional. Nevoja për të komunikuar me publikun në mënyrë të kuptueshme, pa përdorimin e terminologjisë komplekse juridike, theksohet edhe në Manualin për komunikimin e gjykatave me publikun¹⁵. Doracaku për gjyqtarët dhe gazetarët¹⁶ i referohet nevojës për njoftime dhe informacione për publikun që të jetë kompromis midis nevojës për të ruajtur standardet dhe fjalorin profesional dhe nevojën për të qartësuar mënyrën se si një punë e caktuar do t'i transmetohet më mirë numrit më të gjerë të mundshëm të konsumatorëve në publik.

Për ta lehtësuar komunikimin me mediat, rekomandohet që gjykatat të përgatisin një përmbledhje të shkurtër ku shpjegohen aktgjykimet, veçanërisht në rastet kur

14 Alexander, S.L (2003) *Covering the Courts: A Handbook for Journalists*, Rowman and Littlefield Publishers, INC.

15 Këshilli Gjyqësor i Republikës së Maqedonisë (2016) Manuali për komunikim gjyqësor me publikun, <https://bit.ly/3EQdjNZ>

16 Saiti, J., Cohen, R. etj. (2020) Gjyqësori transparent: doracak për gjyqtarë dhe gazetarë, Këshilli Gjyqësor-Mediak pranë Shoqatës së Gjyqtarëve të Republikës së Maqedonisë së Veriut, <https://bit.ly/3ir0Ecg>

ka interes të shtuar nga publiku dhe media. Një shembull i mirë në këtë kuptim është faqja e internetit e Gjykatës së Lartë në Britaninë e Madhe¹⁷. Përmbledhjet zakonisht shkruhen nga avokatë të rinj që punojnë si paralegalë për një numër të caktuar çështjesh të cilat i trajtojnë.

SHMANGIA E SENSACIONALIZMIT NË RAPORTIM

Kur raportohet për tema nga gjyqësori, mediat duhet të jenë jashtëzakonisht të kujdesshme dhe të shmangin sensacionalizmin dhe informacionin e paverifikuar. Kjo theksohet në nenin 8 të Kodit të Gazetarëve të Maqedonisë¹⁸, ku thuhet se mënyra e informimit për proceset gjyqësore duhet të jetë pa sensacion. Në këtë mënyrë mediat duhet të vlerësojnë me kujdes nëse interesi publik është më i fortë në krahasim me dëmin e mundshëm që do të shkaktonin duke raportuar për një temë të caktuar.

Gjatë raportimit për proceset gjyqësore, mediat duhet të kenë parasysh:

- ▶ **Të vlerësojnë nëse publikimi i përmbajtjeve** do të shkaktojë ankth dhe stres tek publiku, familja dhe të afërmit e viktimave;
- ▶ **Vlerësimin e duhur për shkallën e interesit të publikut** dhe dëmin e mundshëm nga publikimi i informacionit, d.m.th. të përcaktohet nëse shkalla e dëmit të mundshëm është më e madhe se interesi publik në vetë përmbajtjen;
- ▶ **Të jenë të kujdesshme** ndaj përmbajtjeve të qarta vizuale dhe grafike, etj.

Gazetarët duhet të shmangin përshkrimin e detajuar të krimit të kryer dhe taktikat e përdorura. Kur shfaqen imazhe dhe pamje të dhunës, mediat duhet të jetë veçanërisht të kujdesshme për ndikimin e mundshëm të përshkrimeve të tilla të fëmijët, të miturit dhe grupet e tjera të rrezikuara.

Rekomandim i përgjithshëm është shmangia e ekzagjerimit dhe informacionet e tepruar për rastet e vogla gjatë raportimit për procedurat gjyqësore.

17 The Supreme Court for England, Wales and Northern Ireland, <https://www.supremecourt.uk/>

18 Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

PREZUMIMI I PAFAJËSISË

Një nga rregullat bazë në raportimin e proceseve gjyqësore është se deri në shpalljen e dënimit, zbatohet rregulli i prezumimit të pafajësisë. Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut thotë se kushdo që akuzohet për një krim prezumohet i pafajshëm derisa nuk dëshmohet fajësia me ligj.¹⁹

Kjo fushë është e përcaktuar edhe në nenin 8 të Kodit të Gazetarëve të Maqedonisë²⁰, ku theksohet se në proceset gjyqësore duhet respektuar parimi i prezumimit të pafajësisë, të raportohet për të gjitha palët në mosmarrëveshje dhe mos të sugjerohet gjyqimi. Edhe në nenin 8.9 të Udhëzuesit për raportim etik në mediat online²¹ të miratuar nga Këshilli për Etikë në Mediat e Maqedonisë, thuhet se mediat online nuk do të raportojnë me paragjykitime dhe të sjellin gjykime të nxituara për fajësinë e të dyshuarve e as nuk do të paragjykojnë rezultatin e procedurës gjyqësore, në mënyrë që të mos ndikojnë në organet gjyqësore dhe në rrjedhën e procedurës. Në Rekomandimet për raportim etik për fëmijët dhe të rinjtë²² theksohet nevoja e respektimit të prezumimit të pafajësisë për fëmijët dhe të rinjtë njësoj si për të rriturit, siç është e rregulluar me Kodin e Gazetarëve dhe si e drejtë e garantuar kushtetuese në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Disa kode etike nga vendet fqinje e shtjellojnë këtë çështje në mënyrë më të detajuar. Për shembull, në Kodin e Gazetarëve të Malit të Zi²³ theksohet se personi është i pafajshëm derisa të vërtetohet fajësia e tij edhe nëse e ka pranuar fajin. Kjo vlen edhe në rastet kur faji është i dukshëm për publikun. Qëllimi i raportimit nga salla e gjyqit nuk duhet të jetë ndëshkimi i të akuzuarit nga aspekti social në mënyrë që mediat të përdoren si mjet për turpërimin publik të tij.

Gazetarët do të marrin parasysh paqartësitë e procesit ligjor duke përfshirë edhe pafajësinë e mundshme të të dyshuarit. Prandaj, ato përmes informacionit të tyre në mënyrë të qartë do ta prezantojnë atë për publikun. Kur i dyshuari lirohet nga përgjegjësia, gazetarët do të informojnë për këtë në mënyrë transparente dhe me

19 Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut, https://www.echr.coe.int/documents/convention_mkd.pdf

20 Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinar-ite-na-makedonija/>

21 Këshilli për Etikë në Mediat e Maqedonisë, Udhëzues për raportim etik në mediat online, <https://semm.mk/dokumenti/korisni-resursi/kodeks/850-nasoki-za-etichko-izvestuvanje-na-onlajn-mediumite>

22 Këshilli për etikë në media të Maqedonisë, Rekomandime për raportim etik për fëmijë dhe të rinj, <https://bit.ly/3Xcs-B6R>

23 Agjencia për Media Elektronike e Malit të Zi, Kodi i Gazetarëve të Malit të Zi, <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2018/06/Kodeks-novinara-Crne-Gore.pdf>

kohë. Theksi i duhur gazetaresk do t'i vendoset lajmit si dhe do t'i referohen lajmeve dhe artikujve të publikuara më parë në lidhje me rastin.

Bazuar në parimin ligjor që të dyshuarit prezumohen të pafajshëm derisa të provohet faji i tyre me vendim gjyqësor të formës së prerë, mediat nuk duhet t'ia atribuojnë fajësisë së të dyshuarit as drejtpërdrejt e as indirekt dhe duhet të shmangin çdo frazë dhe karakterizim që i referohet fajësisë. Nëse një person publik është i dyshuar për kryerjen e krimit, ai ka të drejtë të barabartë për prezumimin e pafajësisë.

Rekomandohet që mediat të mos të thirren në dënimin e mëparshëm të një personi nëse ai është i parëndësishëm për krimin që dyshohet, akuzohet ose dënohet aktualisht. Sipas rregullave, një kallëzim penal i mëparshëm kundër një personi të caktuar nuk duhet të përmendet në lidhje me lajme të natyrës tjetër²⁴.

Gazetari nuk mund të publikojë imazhe të cilat paraqesin qëllimisht ose artificialisht si kriminelë persona të dyshuar dhe jo të akuzuar.

MBROJTJA E PRIVATËSISË

Çështja e mbrojtjes së privatësisë në kontekstin e mbulimit mediatik të procedurave penale dhe publicitetit para gjykimit nuk është diçka e re. Mediat shpesh përfitojnë nga vëmendja e shtuar e publikut. Duke shikuar nga ky këndvështrim, përfshirja e detajeve intime të jetës private të personit të akuzuar, veçanërisht kur krimi i supozuar është i një natyre “të pazakontë” ose “i natyrës senzacionaliste” duket si alternativë tërheqëse²⁵. Marrë parasysh natyrën problematike të kësaj çështjeje, në Deklaratën për dhënien e informacionit nëpërmjet mediave në lidhje me procedimin penal²⁶, kërkohet që botuesit e mediave dhe gazetarët të respektojnë dinjitetin, sigurinë dhe të drejtën e privatësisë së viktimave, të dyshuarve, të akuzuarve, personave të dënuar dhe dëshmitarëve si dhe familjeve të tyre, përveç rasteve kur informacioni është me interes publik.

Interesi publik për veprimet hetimore dhe proceset gjyqësore është i madh dhe i justifikuar, por në çdo rast, mediat duhet të sigurojnë anonimitetin adekuat të personave të përfshirë drejtpërdrejt në procedurat në vazhdim. Sipas nenit 7 të Kodit

24 AIPCE, Denmark: The Press Ethical Rules, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/14_DK.php

25 Markov, D. The Presumption of Innocence and the Media Coverage of Criminal Cases, ARISA Project, <https://arisa-project.eu/the-presumption-of-innocence-and-the-media-coverage-of-criminal-cases/>, 20.12.2022

26 Council of Europe, Committee of Ministers (2003), [Declaration on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings](#)

të Gazetarëve të Maqedonisë, gazetari duhet ta respektojë privatësinë e personit përveç kur ajo është në kundërshtim me interesin publik. Varësisht nga rrethanat, redaksia mund të vendosë nëse do të publikojë identitetin e personit, të përkufizojë identifikimin ose plotësisht ta anonimizojë atë.

Faktorët që duhet të merren parasysh në mënyrë të posaçme janë: intensiteti i dyshimit, serioziteti i akuzës, rrjedha e procedurës, shkalla e njohjes së të dyshuarit apo autorit në opinion, sjellja e mëparshme e të dyshuarit apo autori etj.

Interesi publik në përgjithësi mund të supozohet se mbizotëron nëse²⁷:

- ▶ **lënda e veprës penale** është jashtëzakonisht e rëndë ose e veçantë në llojin dhe dimensionin e saj;
- ▶ **ekziston lidhje midis statusit të figurës publike** dhe veprës për të cilin akuzohet ai apo nëse krimi për të cilin akuzohet është në kundërshtim me imazhin e tij publik.
- ▶ **publikisht është kryer vepër e rëndë penale**
- ▶ **është dorëzuar urdhër arresti nga autoritetet hetimore.**

Nëse ka arsye të besohet se i dyshuari nuk është në gjendje të kryejë një vepër penale, mediat duhet të përmbahet nga identifikimi i tij gjatë raportimit.

Bazuar në rregulla, në rast të ri-publikimit të procedurës penale nga e kaluara, në interes të risocializimit të autorit të veprës nuk duhet të zbulohet emri apo fotografia e tij. Interesi për risocializim është më i madh sa më i gjatë të jetë periudha kohore që nga aktvendimi. Në rastin e personave të cilët janë të përfshirë në zbatimin e drejtësisë, si gjyqtarët, prokurorët, avokatët dhe ekspertët, sipas rregullave identifikimi i tyre lejohet vetëm nëse personat në fjalë janë duke kryer ende funksionet e tyre²⁸.

Sipas Kodit të Praktikës në Belgjikë²⁹, identifikimi i kufizuar, gjegjësisht publikimi i emrit, inicialit të mbiemrit, moshës dhe vendbanimit të të dyshuarit apo personit të dënuar varet nga serioziteti i fakteve, gjendjes së hetimit apo procedurës dhe nga interesi publik për raportimin e fakteve. Për shkelje të vogla, identifikimi

27 AIPCE, Germany: German Press Code, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/13_DE.php

28 Ibid

29 AIPCE, Belgium: Code of Practice, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/07_BE.php

i kufizuar automatikisht nuk është i qasshëm. Nëse gazetari përmend elemente identifikuese duhet të jetë i kujdesshëm në veçanti me faktet tjera, duke përfshirë imazhet dhe tingujt që mundësojnë identifikimin e tij. Nëse gazetari i bën imazhet dhe regjistrimet zanore të paidentifikueshme atëherë duhet të përpiqet ta bëjë këtë përgjithësisht në mënyrë efektive.

Identifikimi i plotë i të dyshuarve dhe personave të dënuar është një praktikë e zakonshme kur bëhet fjalë për interes të rëndësishëm publik, pra në rastet kur i dyshuari ose personi i dënuar është person publik dhe interesi publik arsyeton identifikimin e plotë të tij. Më tej kjo mund të ndodhë në raste kur i dyshuari ose i dënuari zbulon informacione për vetveten dhe nuk e kundërshton identifikimin e tij. Identifikimi i plotë i të dyshuarit është i mundur gjithashtu kur bëhet fjalë për krime të rënda, kur i dyshuari pritet të fajësohet, si shembull për shkak se është rrëfyer, është kapur në flagrancë ose për shkak të informacionit nga burimi i besueshëm apo kur i dyshuari është në arrati dhe policia ose gjyqësori kanë lëshuar një urdhër arresti me identifikim të plotë dhe/apo imazhe identifikuese³⁰.

Identifikimi i plotë i të dyshuarit mund të jetë paralajmërim për viktimat e mundshme të reja.

Sipas Doracakut për etikë në gazetari³¹, në rastin kur personat janë të prekur në mënyrë indirekte nga një aksident ose që nuk kanë asgjë të përbashkët me krimin për të cilin raportohet, publikimi i emrave dhe fotografive të tyre është në përfundimisht i gabuar dhe i papranueshëm. Publikimi i emrave dhe/apo fotografive të dyshuarve të cilët akuzohen për vrasje është i justifikuar vetëm nëse është në interes të zbardhjes së krimit apo nëse vepra penale është kryer në publik (për shembull, kur policia publikon emrin e një kriminelit të rëndë në arrati). Në rastet e personave zyrtarë ose politikanëve, publikimi i emrave lejohet nëse vepra penale ka të bëjë me funksionin e tij zyrtar. Kjo vlen për personalitetin e njohura famshmit nëse vepra penale për të cilën dyshohen është në kundërshtim me imazhin e tyre publik (p.sh. kur një aktivist i njohur për të drejtat e fëmijëve është pedofil, etj.). Gazetarët kanë për detyrë që të akuzuarit t'ia mbrojnë jetën private, integritetin dhe dinjitetin dhe të mos t'i bazojnë raportimet mbi prezumimet e fajit apo pafajësisë së tij.

Rrethanat familjare, raca, përkatësia etnike, kombëtare, besimet fetare, orientimi seksual ose anëtarësimi në organizata duhet të përmenden vetëm kur është e rëndësishme për rastin³².

30 Ibid

31 Chausidis T., Boyarovski Z. (2012) Doracak për Etikën në Gazetari, Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Priracnik-za-etika.pdf>

32 AIPCE, Denmark: The Press Ethical Rules, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/14_DK.php

Kur publikohen informacione të ndjeshme dhe personale për të akuzuarin kjo mund të rezultojë në stigmatizim, ngacmim dhe rrezikim të individit. Për shembull, kur raportohet për një procedurë penale ku përfshihet një i pandehur i cili është anëtar i një grupi të pakicës etnike, publikimi i informacionit për përkatësinë e tij, nëse nuk është një faktor në mënyrë eksplicite relevant në rastin e caktuar, mund të nxisë perceptime, paragjykime negative ose nënçmuese, stereotipat apo supozimet për grupin e pakicës etnike apo edhe të nxisë gjuhën e urrejtjes dhe dhunën³³.

Në të njëjtën kohë, mediat duhet të jenë të përmbajtura nga përmendja e emrave të të afërmeve të personave të akuzuar ose të dënuar për vepra penale, përveç rasteve kur një informacion i tillë është me interes publik.

Informacioni për të dënuarin, të akuzuarin ose personin e dyshuar nuk duhet të publikohet nëse i njëjti zbulon identitetin e viktimës së një veprë penale të një natyre jashtëzakonisht të ndjeshme. Identiteti i viktimës së një veprë penale të tillë duhet të mbrohet, përveç rasteve kur informacioni për çështjen është me interes të rëndësishëm publik ose në raste tjera kur vetë personi e jep pëlqimin e tij.

MBROJTJA E DËSHMITARËVE

Gazetarët duhet të tregojnë kujdes dhe ndjeshmëri të veçantë kur raportojnë për dëshmitarët në procedurat për veprat penale dhe krimet duke respektuar rregullat dhe rregulloret në lidhje me mos identifikimin e dëshmitarëve të mbrojtur. Identiteti i tyre nuk duhet të zbulohet pa pëlqimin e tyre përveç rasteve me interes të jashtëzakonshëm publik.

Mediat duhet të jenë veçanërisht të kujdesshme kur raportojnë për dëshmitarët e veprave penale të cilëve u është dhënë statusi i dëshmitarit të mbrojtur me ligj. Detyra për të garantuar besueshmërinë e burimeve të informacionit nënkupton që gazetarët do të kujdesen që identiteti i tyre mos të njihet. Pasojat e pamaturisë mund të jenë shkatërruese.

Parimisht është e nevojshme të shmanget identifikimi i dëshmitarëve në gjyqe veçanërisht kur bëhet fjalë për veprat penale, përveç rasteve kur identifikimi i tyre është i nevojshëm për raportim të plotë, të drejtë dhe të saktë të gjyqimit dhe një

³³ Markov, D. The Presumption of Innocence and the Media Coverage of Criminal Cases, ARISA Project, <https://arisa-project.eu/the-presumption-of-innocence-and-the-media-coverage-of-criminal-cases/>

identifikim i tillë nuk do të shkaktojë keqinterpretim të së vërtetës ose të procesit gjykses.

Sipas nenit 106 të Rregullores së Gjykatës³⁴, regjistrimi dhe fotografimi në gjykatë mund të ndërpritet ose kufizohet nëse gjykata konstaton se një pjesëmarrës në procedurë mund të ekspozohet ndaj rrezikut, turpit, shkakimit të dëmit ose mund të dalin pengesa gjatë zbatimit të masave shtrënguese ligjore apo nëse kjo është e detyrueshme për shkak të natyrës së provave që duhet të paraqiten (dëgjimi i dëshmitarëve të mbrojtur, të miturve, etj.).

MBROJTJA E PRIVATËSISË SË TË MITURVE

Viktimat e mitura, dëshmitarët dhe personat e tjerë të përfshirë në një kontekst ligjor parimisht nuk duhet të identifikohen. Publiku mund të përjashtohet, sipas mendimit të gjykatës ose me kërkesë të palëve ose të dëmtuarit, nëse kjo është e nevojshme për mbrojtjen e interesave të të miturit. Para se të publikohen foto dhe lajme për të miturit nevojitet që t'i kushtohet vëmendje e veçantë pyetjes nëse një publikim i tillë do të jetë me interes për publikun.

Gazetarët dhe mediat nuk guxojnë të publikojnë asnjë detaj që mund të zbulojë identitetin e një të mituri i cili është përfshirë në një proces ligjor si viktimë ose dëshmitar, përveç rasteve kur lajmi është me interes të madh për publikun dhe ka pëlqimin e prindit ose të kujdestarit.

Në Udhëzuesin për etikë në gazetari³⁵ theksohet se publikimi apo mbrojtja e pamjaftueshme e identitetit të të miturve (intervistë me të afërmit, fotografitë e shtëpisë apo mjedisit të afërt), informimi për detajet e krimit sidomos kur bëhet fjalë për raste delikate si dhuna seksuale dhe dhuna në familje, ekspozon çdoherë viktimën edhe më shumë në trauma dhe e rrit tragjedinë. Përgjegjësia për një ri-traumë të tillë bie drejtpërdrejt tek gazetari dhe mediumi që e bën atë. Të dhënat e marra nga mjekët, punëtorët socialë, edukatorët, mësuesit apo të afërmit, që i referohen drejtpërdrejt ose tërthorazi identitetit të të miturit, nuk duhet të publikohen sepse në të kundërtën mund të shkaktojnë dëme të mëdha.

Shembull, në vitin 2004 një fotografi e katër fëmijëve nga një qytet i vogël në rajonin e Banatit të cilët fizikisht dhe në aspekt edukativ ishin lënë pas dore, ishte botuar në faqet e para të shumë gazetave të përditshme në Vojvodinë. Mjekët e

34 Pravdiko (2013) Rregullore e Gjykatës, <https://bit.ly/3kmmCCf>

35 Chausidis T., Boyarovski Z. (2012) Doracak për Etikën në Gazetari, Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Priracnik-za-etika.pdf>

spitalit të Zrenjaninit, duke dashur t'u shpjegojnë gazetarëve se si dukeshin dhe çfarë kishin përjetuar fëmijët përdorën fotografi nga arkivi i spitalit dhe ia dhanë mediave.

Disa media për shkak të mbrojtjes së identitetit të fëmijëve në sy i vendosën një “shirit të zi” por pamja specifike e të miturit mundësoi që bashkëqytetarët të dalonin se për kë bëhet fjalë. Kodi i etikës është shkelur edhe me publikimin e të dhënave të tjera që duhet të kishin mbetur jo të qasshme për publikun e gjerë³⁶.

Në Udhëzuesin për raportim gjyqësor³⁷ të Organit Vetërregullues Britanik IPSO (Independent Press Standards Organization) ka theksuar se gazetarët edhe nëse janë të lirë ta bëjnë këtë ligjërisht nuk duhet të identifikojnë fëmijët nën moshën 16 vjeçe që janë viktimë ose dëshmitarë në rastet që përfshijnë sulme seksuale. Për të shmangur identifikimin e fëmijës, kujdes i veçantë duhet treguar në rastet kur ka lidhje familjare mes të akuzuarit dhe viktimës. Fjala “incest” nuk duhet të përdoret në rastet kur viktimë fëmija mund të identifikohet. Viktimat potencialisht identifikohen me përshkrime të tilla si vendndodhja ku ka ndodhur dhuna (p.sh. shtëpia e familjes) ose datat ose koha e takimeve që implikojnë ndonjë lidhje.

Raportimi për veprat penale apo sjelljet e pahijshme të të miturve nuk duhet të pengojë ose të parandalojë plotësisht ri-integrimin eventual të tyre në shoqëri.

36 Nedeljkovic, D., Ivanovic, M., Lekovic, S. (2014) Praktikum për raportim mbi gjyqet e korrupsionit dhe gazetarinë investigative, Këshilli i Evropës, <https://rm.coe.int/training-manual-reporting-on-corruption-investigative-journal-ism-srb/16807823b5>

37 IPSO, Court Reporting Guidance, <https://www.ipso.co.uk/resources-and-guidance/court-reporting-guidance/>

BIBLIOGRAFIA

Publikime, kapituj dhe artikuj

Alexander, S.L (2003) Covering the Courts: A Handbook for Journalists, Rowman and Littlefield Publishers, INC.

IPSO (2022) Guidance on Court Reporting, <https://www.ipso.co.uk/media/2168/ipso-court-reporting-guidance.pdf>

Markov, D. The Presumption of Innocence and the Media Coverage of Criminal Cases, ARISA Project, <https://arisa-project.eu/the-presumption-of-innocence-and-the-media-coverage-of-criminal-cases/>, 20.12.2022

McDonald, P., Why is the Media at Court, Lawfully Explained, <https://lawfullyexplained.com.au/prepare-for-court/why-is-the-media-at-court/>, 28.12.2022

Nedeljkovic, D., Ivanovic, M., Lekovic, S. (2014) Praktikum për raportim mbi gjyqet e korrupsionit dhe gazetarinë investigative, Këshilli i Evropës, <https://rm.coe.int/training-manual-reporting-on-corruption-investigative-journalism-srb/16807823b5>

Dimovski S., Ilievski. J, Dimitrievski Z. (2014) Publiku në procedurë penale - Udhëzues për gazetarët përmes procedurës penale. Misioni i OSBE-së në Shkup, <https://www.osce.org/files/f/documents/0/d/117927.pdf>

Pashoski, D. (2021) Studimi: Qëndrimet dhe perceptimet e gazetarëve për transparencën e gjyqësorit në Maqedoninë e Veriut, Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/analizi-i-publikaczi/>

Popçevski, K.L. (2017) Transparenca dhe hapja: modernizimi i sistemit gjyqësor në Republikën e Maqedonisë. Instituti për Politikë Evropiane - Shkup, Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, http://www.merc.org.mk/Files/Write/00001/Files/Network23/studies/Sudska-transparentnost_brief_Mreza23.PDF

Saiti, Xh., Koen, R. etj. (2020) Gjyqësori transparent: Doracak për gjyqtarë dhe gazetarë, Këshilli Gjyqësor-Mediatik pranë Shoqatës së Gjyqtarëve të Republikës së Maqedonisë së Veriut, <https://bit.ly/3ir0Ecq>

Këshilli Gjyqësor i Republikës së Maqedonisë (2016) Doracak për komunikim gjyqësor me publikun, <https://bit.ly/3xOWONT>

Çausidis T., Bojarovski Z. (2012) Doracak për Etikë në Gazetari, Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Priracnik-za-etika.pdf>

Dokumentet dhe raportet

Agjencia për Media Elektronike e Malit të Zi, Kodi i Gazetarëve/eve të Malit të Zi, <https://aem-cg.org/wp-content/uploads/2018/06/Kodeks-novinara-Crne-Gore.pdf>

AIPCE, Belgium: Code of Practice, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/07_BE.php

AIPCE, Denmark: The Press Ethical Rules, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/14_DK.php

AIPCE, Germany: German Press Code, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/13_DE.php

AIPCE, Finland: Guidelines for Journalists and an Annex, https://www.presscouncils.eu/ethicalprinciples/codes/19_FI.php, 22.12.2022

BBC, Editorial Guidelines, Section 8: Reporting Crime and Anti-social Behavior - Guidelines, Court Reporting and Covering Trials, <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines/crime/guidelines/>

Council of Europe, Committee of Ministers (2003), [Declaration on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings](#)

Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut, https://www.echr.coe.int/documents/convention_mkd.pdf

Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, Kodi i Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

Ligji për Gjykatat

Ligji për Procedurë Penale

Ligji për Procedurë Civile

Ligji për Procedurën e Përgjithshme Administrative

Ligji për Kontestet Administrative

Pravdiko (2013) Rregullorja punës së gjykatave, <https://bit.ly/3Z7esc5>

Dëshmitari (2016) Analiza: gjykatat dhe gazetarët - publiku pas dyerve të mbyllura, http://nvoifocentar.org.mk/wp-content/uploads/2016/07/Sudovite_i_novinarite_final-1.pdf

Këshilli për Etikë në Mediat e Maqedonisë, Udhëzues për raportim etik në mediat online, <https://semm.mk/dokumenti/korisni-resursi/kodeks/850-nasoki-za-etichko-izvestuvanje-na-onlajn-mediumite>

Këshilli për etikë në mediat e Maqedonisë, Rekomandime për raportim etik për fëmijë dhe të rinj, <https://bit.ly/3XcsB6R>

Rregullorja e punës së gjykatave

Qendra për hulumtime dhe analiza ligjore (2019) Si të rritet transparenca dhe llogaridhënia në gjyqësor? - Dokumenti për politikë publike, <https://bit.ly/3GP8x19>

Çausidis T., Bojarovski Z. (2012) Doracak për Etikën në Gazetari, Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, <https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2020/07/Priracnik-za-etika.pdf>

Lazar Sandev është jurist me përvojë shumëvjeçare në fushën e lirisë së shprehjes. Ka magjistruar në Fakultetin Juridik “Justiniani i Parë” në Universitetin “Shën Qirili dhe Metodi” në Shkup.

Që nga viti 2017 është trajnuar për lirinë e shprehjes në Këshillin e Evropës dhe është ligjërues i jashtëm në Akademinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë me temën “Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut të Këshillit të Evropës dhe Neni 10 - Liria e shprehjes”.

Përgjatë karrierës së tij është bashkautor i disa publikimeve për lirinë e shprehjes, përkatësisht: “Maqedonia në epokën dixhitale - të drejtat dhe detyrimet gjatë komunikimit në internet”, “Ku përfundon liria e shprehjes dhe ku fillon gjuha e urrejtes. ?”, “Siguria e gazetarëve dhe punonjësve të medias – kërcënim real apo i vazhdueshëm”.

Marina Tuneva është doktor i shkencave në fushën e ndërkulturalizmit dhe komunikimit. Ka magjistruar në Institutin për Siguri, Mbrojtje dhe Paqe në Fakultetin Filozofik të Universitetit “Shën Qirili dhe Metodi” në Shkup, kurse studimet pasuniversitare për diplomaci i ka kryer në Universitetin e Maltës. Ka diplomuar në studimet ndërdisiplinore për gazetari në Universitetin “Shën Qirili dhe Metodi” në Shkup.

Gjatë viteve 2014-2022 ishte drejtoreshë ekzekutive e Këshillit për Etikë në Mediat e Maqedonisë. Dr. Marina Tuneva është profesoreshë e asocuar në Institutin për Studime të Komunikimit në Shkup, ku është e punësuar që nga viti 2016. Më parë ka qenë ligjëruese në Universitetin e Gazetarisë dhe Marrëdhënieve me Publikun. Ka përvojë pune në projekte të UNDP-së dhe USAID-it.

Si eksperte në fushën e mediave, marrëdhënieve me publikun dhe ndërkulturalizmit, Marina Tuneva është e përfshirë në mënyrë aktive në hulumtime dhe projekte të shumta në këto fusha në vend dhe në nivel ndërkombëtar. Ajo është autore i disa publikimeve, duke përfshirë këtu: “Raportimi etik i mediave në Evropë dhe Maqedoni”, “Udhëzues për raportim etik për dhunën me bazë gjinore”, “Udhëzues për raportim etik për ekstremizmin e dhunshëm dhe terrorizmin”, “ Mediat, qytetarët dhe komunikimet ndërkulturore”, “Udhëzues për raportim gjithëpërfshirës për pandeminë”, “Hyrje në marrëdhëniet me publikun”, “Marrëdhëniet me publikun dhe ndërkulturalizmi: komunikimi dhe informimi për Marrëveshjen Kornizë të Ohrit” dhe të tjera.

Adrian Kerimi, është angazhuar në mënyrë aktive në gazetari që nga viti 2012. Aktualisht është i angazhuar në TV ALSAT-M dhe trajton tema nga sfera e gjyqësorit dhe policisë, shpeshherë edhe tema që kanë të bëjnë me punën e Kuvendit dhe ngjarjet politike. Përfaqësues i zëshëm i profesionalizmit të fushës së gazetarisë në kryerjen e detyrës por edhe në mbrojtjen e sigurisë dhe të drejtave të gazetarëve në vend.

Shoqata e Gazetarëve
të Maqedonisë

www.znm.org.mk

Shoqata e gazetarëve të Maqedonisë

Gradski dzid, blok 13 1000 Skopje

00389 (02) 3298-139

contact@znm.org.mk